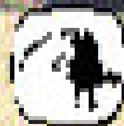
PETER HANDKE

ÇOCUĞUN ÖYKÜSÜ

Metis Edebiyat

Peter Handke ÇOCUĞUN ÖYKÜSÜ

1942, Avusturya doğumlu. İlk romanı *Die Hornissen* (Eşekarıları) 1966'da yayımlandı. İlk oyunu *Kaspar* ise bundan iki yıl sonra, 1968 de sahnelendi ve Handke'yi savaş sonrası kuşağın en önemli genç yazarlarından biri konumuna getirdi. Max Frisch'in önem açısından Bec-kett'in *Godotyu Beklerken* iyle eşdeğer bularak övdüğü *Kaspar* ı, *Publikumsbeschimpfıgung* (Seyirciye Hakaret), *Der Ritt Über den Bodensee* (Konstanz Gölünün Üzerinden Geçiş) gibi oyunlar izledi. Handke, bundan sonraki dönemde art arda romanlar ve denemeler yayımlayarak kuşağının en verimli yazarlarından biri olduğunu kanıtladı. Denemelerini topladığı kitaplar arasında en çok ilgi çeken *leh bin ein Bewohner des Elfenbeinturms* (Ben Fildişi Kulede Oturuyorum) oldu. Romanları arasında ise Wim Wenders tarafından sinemaya aktarılan *Die Angst des Tormanns be im Elfmeter (Kalecinin Penaltı Anındaki Endişesi,* Ayrıntı), *Der Kurze Brief zum langen Abschied* (Uzun Aynlık, Kısa Mektup), *Die Stun-de der Wahren Empfindung* (Gerçek Duygunun Saati), *Der Chinese des Schmerzes* (Acıların Çinlisi), *Die Lehre der St. Victoire* (St. Victoire'ın Verdiği Ders), *Wunschlo-ses Unglück (Mutsuzluğa Doyum,* Ada Yayınları), *Lang-same Heimkehr* (Yavaş Yavaş Eve Dönüş) sayılabilir. Handke aynı zamanda kuşağının öteki üyeleri gibi sinemayla da yakından ilgilendi; Wenders'in Falsche Bewe-gung (Yanlış Hareket) filminin senaryosunu yazdı, *Solak Kadın* \ da (Metis, 1990) kendisi sinemaya aktardı. Bütün eserleri için 1979 Franz Kafka ödülüne layık görülen yazar Avusturya'nın Salzburg kentinde yaşamaktadır.

Metis Yayınlan İpek Sokak 9, 34433 Beyoğlu, İstanbul Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519 e-posta: info@metiskitap.com www.metiskitap.com

Metis Edebiyat ÇOCUĞUN ÖYKÜSÜ Peter Handke

Özgün Adı: Kindergeschichte

Birinci Basım: Ekim 1991 İkinci Basım: Mayıs 2005

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:

Müge Gürsoy Sökmen

Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd. Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.

ISBN 975-342-522-8

PETER HANDKE

ÇOCUĞUN OYKUSU

Çeviren:

CEMAL ENER

METİS YAYINLARI

Yaz böylece sona erdi Ardından gelen kış...

1.

İleride bir çocukla birlikte yaşamak, yeniyetme için bir gelecek düşüydü. Sessizce sürdürülen birliktelik, bir an süren bakışmalar, onun yanına çömelmek, saçlardaki düzensiz bir yiv ve mutlu bir uyumun yakınlık ve enginliğine ilişkin hayalleri de, bu düşün parçasıydılar. Hep dönüp geri gelen bu tablonun ışığı karanlıktı; yağmurun başlamasından hemen önce, otlardan bir halenin sarmaladığı, kaba bir kumla kaplı boş bir avlunun ortasında, hiç açık seçik görülmeyen, hep sırtında, ardında hissedilen bir evin önü, yüksek, geniş, yer yer uğuldayan ağaçların, sık örgülü yaprakların altı. Çocuk düşüncesi de, geleceğe yönelik belirleyici olduklarına inandığı diğer iki büyük beklentisi gibi, alabildiğine doğaldı; kendisi için yaratıldığına inandığı ve baştan beri bilmediği çevrelerde hep ona doğru yönelen bir kadının ve ona insanca bir özgürlük sözü veren bir mesleğin

varlığıyla ilgili diğer iki beklentisi gibi; oysa tabii ki bu üç özlem, bir kez olsun tek bir tabloda, bir arada görünmemişlerdi ona.

Arzulanan çocuğun doğduğu gün, yetişkin kliniğin yakınlarındaki bir spor sahasının kenarında duruyordu. İlkbaharda, açık, güneşli bir pazar gününün öğlen öncesiydi; kale önündeki su birikintileri, maç boyunca çiğnene çiğnene, içinden dumanlar yükselen bir balçığa dönüşmüşlerdi. Kliniğe geldiğinde çok geç kaldığını öğrendi; çocuk gelmişti bile. (Belki doğum olayına şahit olmaktan da çekinmişti biraz.) Karısı, tekerlekli yatakta, koridor boyunca önünden geçirildi, ağzı kuruyup bembeyaz olmuştu. Bir önceki geceyi, kendisinden başka hiçbir şey bulunmayan bir acil durum odasında, çok yüksek bir tekerlekli yatağın üzerinde bekleyerek geçirmişti kadın; adam onun evde unuttuğu bir şeyi oraya götürdüğünde, ikisinin arasında, elindeki plastik torbayla kapıda duran adam ve çıplak odanın ortasındaki yüksek metal yatakta yatan kadın arasında, bir an için derin bir sevecenlik doğmuştu. Oda oldukça büyük. Aralarında alışmadıkları bir uzaklık var. Kapıdan yatağa uzanan hat üzerinde, çıplak muşamba döşeme, çiğ ve cızırdayan bir neon ışığıyla parlıyor. Elektrik düğmesine basılınca titreyerek yanan ışıkta kadının yüzü, bir şaşkınlık ya da korku ifadesi göstermeksizin, içeri girene çevrilmişti. İçeriye giren adamın ardında, binanın gölgeli, geniş koridorları ve merdivenleri, geceyansından çok sonra kentin boş sokaklarında da süren, hiçbir şeyin bozamayacağı eşsiz bir barış halesi içinde üzüyorlardı.

Çocuk, camlı bölmenin ardından gösterildiğinde, yetişkin yeni doğmuş bir bebek değil, eksiksiz bir insan gördü orada. (Alışılmış bebek yüzü, yalnızca daha sonraki fotoğraflarda görülüyordu.) Bir kız çocuğu olmasını hemen benimsedi; ancak tersi de olsaydı -bunu ileride anladı- aynı sevinci duyacaktı. Camın ardından ona gösterilen şey, "kızı", hatta "evladı" değil, bir çocuktu. Şöyle düşündü adam: Çocuk hoşnut. Dünyada olmaktan hoşlanıyor. Çocuğun farklı özelliklerinden bağımsız olarak, salt çocuk olgusu neşe saçıyor -masumiyet ruhun bir biçimiydi!- ve sanki bir hırsız gibi, gizlice dışarıya çıkarak adama da bulaşıyordu; öyle ki orada, bir daha hiç dağılmayacak gizli bir çete kurdular ikisi. Güneş salona vuruyor ve bir tepenin üzerindeler. Adamın çocuğa bakarken duyduğu yalnızca sorumluluk değildi; tersine onu koruma hevesi ve bir yabansılıktı: orada iki ayağının üzerinde durabildiği ve ansızın güçlendiği duyumu.

Yetişkin evde, henüz ıssız olan, fakat her şeyin yeni doğmuş çocuğun gelişine göre düzenlendiği dairede, her zamankinden daha uzun süren bir banyo aldı, sanki yaşamının tüm eziyetlerini biraz önce geride bırakmış gibi. Gerçekten de o sıralarda, amaçladığı şeyi, yani doğal, sıradan, ancak bir yasaya da uygun olanı yakaladığına inandığı bir çalışmayı henüz tamamlamıştı. Yeni doğmuş çocuk; başarıyla sona erdirilmiş iş; kadınla geceyarısı yaşadıkları o beklenmedik uyum anı: Orada, buharlaşan sıcak suyun içinde uzanmış insan, kendisini ilk kez küçük, belki gösterişsiz ama kendine uygun bir yetkinlik içinde görüyor. Bu duygu onu dışarıya, caddelerin, şimdi bir kereliğine yurtsadığı bir metropolün yollarına dönüştükleri, açık havaya çekiyor; böyle bir günde, o yollarda bir-başına-yürümek bir şenlik. Kim olduğumu hiç kimsenin bilmemesi de bunun bir parçası.

\

Bu, uzun bir süre için, gerçekleşen son uyum oldu. Çocuk eve geldikten sonra, yetişkin de, çoğunlukla daha küçük kardeşlerinin bakıcısı olarak geçirdiği, boğucu gençliğine geri dönmüş gibi oldu. Geçmiş yıllarda açık yollar, sinemalar ve bunlarla gelen göçebelik duygusu kanına işlemişti; varoluşun serüven dolu ve sözü edilmeye değer bir şey olarak göründüğü gündüz düşlerine, diye düşünüyordu, hiç yer kalmazdı yoksa. Ama başına buyruk olduğu tüm bu zaman boyunca, "yaşamını değiştirmek zorundasın", hep yakıcı bir cümle gibi etkisi altına almamış mıydı onu? Şimdi yaşam, zorunlu olarak, kökten değişmişti ve başta olsa olsa birkaç küçük değişikliği göze almış olan yetişkin, kendini eve kapatılmış gibi görüyor ve geceleri, ağlayan çocuğu, evin içinde saatler süren daireler çizerek dolaştırırken, tükenmiş imgelemiyle, artık yaşamın uzun bir zaman için bittiğini düşünüyordu.

Bundan önceki yıllarda da karısıyla sık sık anlaşmazlığa düşmüştü. İşini yerine getirirken, kadının gösterdiği titizlik ve coşkuya saygı duyuyordu gerçi -işini yerine getirmekten çok, bir büyü yapar gibiydi, öyle ki dışarıdan bakan biri için, işin tüm zahmeti gizli kalıyordu- ve kendini kadından tümüyle sorumlu tutuyordu; ancak yine de içten içe birbirlerine uygun olmadıklarını bildiğine, ortak yaşamlarının bir yalan, bir zamanlar kendisiyle birlikte olacak kadın için kurduğu düşle karşılaştırıldığında, bir

saçmalık olduğuna inanıyordu. Bazen bu evliliğe yaşamının yanlışı olarak lanet okuyordu hatta. Ama bu dönemsel

uyumsuzluk, asıl çocukla birlikte kesinkes bir bölünmeye dönüştü. Hiçbir zaman doğru dürüst karı koca olamadıkları gibi, baştan beri bir ana baba da olamamışlardı. Geceleri, huzursuzlanan çocuğun yanına gitmek adam için apaçık bir gereklilik iken, kadın böyle yapılmaması gerektiğine inanıyordu ve yalnızca bu bile, kadının hain bir suskunluk, neredeyse düşmanlık içine girmesine neden oluyordu. Her ne kadar deneyimlerin sonucu olsalar da, adamın bir bütün olarak küçümsediği, uzmanların kitaplarıyla davranış kurallarına bağlıydı kadın. Bu kitaplar ve kurallar, adamı, çocukla arasındaki sırlara izinsiz ve küstah bir biçimde karı-şılıyormuşçasına öfkelendiriyorlardı hatta. Daha ilk görüntü bile -yeni doğmuş çocuğun camın ardındaki, kendi tırnaklarıyla çizilmiş, ama yine de alabildiğine dingin yüzü-dünyayı yerinden oynatabilecek kadar gerçek değil miydi; öyle ki bu yüzü bir kez gören herkes yapılacak şeyin ne olduğunu mutlaka bilirdi. Ama şimdi, tam da bundan ötürü durmadan yakınıyordu kadın: Klinikte onu o ilk yol gösterici bakıştan yoksun bırakmışlardı. Yüzeysel şeylerle uğ-raştırıldığı için doğum anını kaçırmış, böylece bir şeyleri sonsuza dek yitirmişti. Çocuk sahici gelmiyordu ona; yanlış bir şey yapmak korkusu ve yabancı kurallara uyması bundandı. Adam onu anlamıyordu: Çocuk doğar doğmaz, deyim yerindeyse kadının kucağına verilmemiş miydi? Üstelik kadının çocuğa, kendisine oranla hem daha ustaca, hem de daha sabırlı davrandığını da görüyordu. Kadının ilgisi sürekli ve canlı değil miydi? Oysa adam okşayan eliyle, hasta ya da uykusuz olan öteki yaratığa, aradaki sınırları ortadan kaldıracak tek bir nabız atışı üzerinden içini tam bir yaşam ve huzur efsunu gibi aktarabilmişçesine, o kısa-

cık mutluluğu yakalar yakalamaz tüm enerjisini yitiriyor ve ardından, artık yalnızca can sıkıntısı içinde, kendini açık havaya atabilmek için apaçık bir hırs duyarak çocuğun yanında çilesini dolduruyordu.

Üstelik böyle bir durumda, dış dünyadan gelen şeylerin neredeyse yalnızca düşman güçler olması, sanki bir kural gereği gibiydi. Sözgelimi, çocuk eve

gelir gelmez, caddenin karşı yakasında bir "Büyük Proje"nin inşaatına başlanıyor ve ortalık gece gündüz buharlı şahmerdanların gürültüsüyle inliyor; bunun sonucunda yetişkinin o sıralardaki temel uğraşı müteahhite mektuplar yazmak oluyor; neden sonra tepkisini sadece bir şaşkınlık biçiminde gösteriyor müteahhit: zira "ilk kez vaki oluyordu ki", vs., vs.

Buna karşın bu aksilikler de, insana acı veren kasvet ve tutukluklar da, geçip gittikten sonra yalnızca istekle hatırlanırlar. Geriye kalan ve geçerli olan, belleğin yüceltmeyi amaçlamadan, "Bu benim yaşamım" deme kararlılığı içinde, sanki kalıcı bir zafer kazanmış gibi hep yeniden döndüğü bir imgeydi; bu *anı kırıntıları*, olaylara bakılacak olsa, aslında bir donup kalma dönemi sayılması gereken o dönemde bile sürüp giden, insanı ileriye götüren bir varoluş enerjisini ortaya çıkarıyordu. -Kadın kısa bir süre sonra yeniden işine başladı, adamsa çocuğu kentte uzun gezintilere çıkarıyordu. Artık alıştığı, kalabalık bulvarın karşı yönünde görülen o eski, kasvetli, birömek mahallelerin arasından yeryüzü çeşit çeşit renklerle parlıyor ve daha önceleri bu kentin hiçbir yerinde görülmemiş bir biçimde, gökyüzünün dokusuna işliyordu. Bu kent, işte asıl bu gö-riintüyle, ve kaldırımla sokak arasında inilip çıkılırken ileri geri çekilen çocuk arabasının kenarındaki manivelayla, çocuğun doğduğu kent oluyor. Yaprakların gölgeleri, yağmur birikintileri ve kar ayazı, şimdiye dek hiç bu denli belirgin algılanmamış mevsimleri imliyor. Paydos saatinde genişleyen alanlarda, tipi altında bir koşturmanın ardından, gerekli ilacın bulunduğu o "nöbetçi eczane" de kendine özgü, farklı bir yer duygusu oluşturuyor. Bir başka kış akşamı evde televizyon açılmış; televizyonun önünde, çevresinde dolaşan ve sonunda bitkin düşerek, üzerinde uyuya-kalan çocukla birlikte adam; kamının üzerindeki küçük, ılık ağırlıkla birlikte televizyon seyretmek, birdenbire zevk oluveriyor. Oldukça uzaktaki banliyö treni istasyonundan akılda (o sıralarda gerçekten de yaklaşmakta olan) bir noel akşamı duygusu kalıyor hatta: Yetişkin, peronda yalnız olduğu halde, orada boş gezen bir meraklı ya da eskiden olduğu gibi, yalnız birisi değil, kendisine emanet edilmiş çocuğa ev arayan bir haberci gibi duruyor (yoksa evlerini değiştirmeleri gerçekten söz konusu değil miydi?). Yadırgatacak kadar boş, bir kristal berraklığıyla beliren bekleme salonu; kapalı, ama zengin büfe; bir yay çizen rayların, uzak ışıklar gibi parladığı aşağıdaki tren yolu kanalında kar ayazı; tüm bunlar, yetişkinin yanı sıra eve götüreceği iyi haberler.

Zaten bu ilk yılın tüm yaşam izlenimleri çocukla ilgili - öte yandan çocuğun kendisi hiçbirinde yer almıyor. Geçmiş rasgele düşünülürken bile soruluyor: Sahi, o anda çocuk neredeydi? Ama eğer hatıra bir sıcaklık ve hatırlanan da, kemerli bir avlu gibi zaman içinde uzayıp giden, koyu bir renk duygusuysa, o zaman şu kesin: çocuk yakınlarda bir yerde, emin ellerde ve güvende. Beton bir kapı aralığından sızıp giriyor o zaman bakış, parlak ışığın mevsime karşın -tüm izleyici sıralarında beyaz nefes dumanları- taze bir yeşile büründürdüğü ve ünlü bir yabancı takımın az sonra bir dostluk maçına çıkacağı dev bir stadyumun çok aşağılarına, henüz boş çimlerine yöneliyor; ya da bir belediye otobüsünün üst katında, yağmurla ıslanmış ön camdan, yol boyunca çeşitlenen kent renklerine; birbirine geçen o renklerde, her zaman alabildiğine karışık olan o sokak kalabalığı nihayet konuksever bir kenti eleveriyor. Kadınla adamın yalnız yaşadıkları dönem, bellekte, çocuktan önceki zamana dönüşüyor hatta: Ressamın, deniz kıyısında duran genç bir insanı çizdiği bir tabloyu andırıyor kadınla adamın imgeleri; tablodaki genç, başını eğmiş, ellerini bir şey bekliyormuş gibi beline dayamış, ardında parlak bir gökyüzünden başka hiçbir şey yok, ama gökyüzü bükülmüş kollann çevresinde, bir izleyicinin kanatlanmış ruhlara benzettiği belirgin anaforlar ve ışınlarla resmedilmiş; daha eski bir zamanın sanatında, ana figürleri çevreleyen kanatlanmış ruhlar gibi: -Ve ileride adam, bir keresinde, karısıyla birlikte görüldüğü bir fotoğrafa da böyle bakacaktı, aralarındaki boşluk, sanki henüz doğmamış çocuğun ruhuyla kanatlanmış gibiydi.

O ilk yılın süreğen, belirleyici duygusu uyum değildi tabii, tersine o döneme özgü olayların da adamakıllı gözler önüne serdiği bir kararsızlıktı. Geleneksel yaşam biçimleri, o kuşaktan gelenlerin çoğu için "ölümle" özdeşleşmişti; yeni oluşmakta olan yaşam biçimleri ise, artık yasal bir dış yetke tarafından kararlaştırılmadıklan halde, kendilerini genel bir yasa gücüyle dayatıyorlardı. İnsanın önceleri, odasında, sokakta, sinemada ancak ve ancak yalnız olacağını düşündüğü (ve belki de salt bundan ötürü onca yakın olabildiği) en yakın dostu, birdenbire başkalarıyla birlikte yaşamaya başlıyor, bulvarda bir sürü insanla kol kola yürüyor, eskiden insanı bezdirecek kadar sessizken, şimdi beklenmedik ölçülerde düşmüş çenesiyle herkes adına konuşuyor ve tek olana karşı, kendini mesleğinde bir süre "türünün en son" gülünç örneği olarak bile düşünen, bir başına kalmış adamın haklarına karşı mücadele veriyordu. O zaman, çocuğu, bir iş gibi

göründü adama: güncel dünya tarihi karşısında öne sürdüğü bir bahane gibi. Çünkü çocuğu ya da işi olmasa bile, bir eylemci olarak bu insanlara katılmayı baştan beri istemediğini de, bunu beceremeyeceğini de biliyordu. Böylece, söylenen her sözün ruh köreltici bir cürüm olduğu birkaç toplantıya gönülsüzce katıldı ve ötekileri sonsuza dek susturmasını dileyerek hazırladığı ateşli konuşmayı, ayrılırken hep kendine sakladı. Bir keresinde bir gösteriye bile katıldı, tabii birkaç adım sonra uzaklaşmak üzere. Bu yeni toplulukların içindeyken en temel duygusu, bir gerçekdışılık duygusuydu; daha önceleri, daha eski toplulukların yarattığı duygudan bile daha acı verici: Onlar, hiç değilse bir gelecek hayaline olanak tanımışlardı - bunlarsa, kendilerini tek olasılık olarak, zorunlu gelecek olarak sunuyorlardı. Ve kent, deyim yerindeyse, bu çalkantının ana sahnesi olduğu için, bunlardan kurtulmanın bir yolu da yoktu. Adam, belki tam da kendi kararsızlığından ötürü, bu insanlar için bir uğrak yeri oldu. Bu insanlardaki farklı, düşmanca erkin çoktandır farkındaydı ve onları reddetme-meşinin tek nedeni, karşısında mücadele ettikleri şeylerin, ezelden beri adamın da amansız düşmanlan olmasıydı. Adam, kendini hiç değilse çok geçmeden geriye çekti böy-lece. Ama tek tük insanlar ya da küçük topluluklar, kenti her gün arşınlarken, sık sık ona uğramayı sürdürdüler. Öteki sistemin temsilcisi olan bu davetsiz konukların -onları böyle görüyordu adam- nadiren de olsa evdeki çocuğu algıladıkları zaman onu süzen bakışları asla unutulmamalı: Özel bir kasıt olmasa da orada yatan yaratığa, onun anlamsız seslerine ve hareketlerine yöneltilen bir tavırdı bu ve gündelik işlerin küçümsendiğini belirtiyordu, adamın hem katıldığı, hem de öfkelendiği bir küçümseme. Bu kararsızlıktı: (belki de asla "buralara uğramayacak olan") bu kökten yabancılara kapıyı gösterecek yerde, genellikle onlarla birlikte evden çıkıyordu adam -sanki varlıkları, çocuğun soluduğu havayı tüketiyormuş gibi- ve onların evlerinde, ya tıpkı onlar gibi, kafasındaki kulaklıkla sesi kısılmış televizyonun önünde gece boyunca oturuyor, ya da her zaman hem bir komplo kokusu, hem de hafif resmiyet taşıyan bu konuşmaların laf olsun diye, öylesine ortaya söylenmiş her bir kelimesi bile başlı başına bir mahcubiyet nedeniymiş gibi, kibar, suskun tanığı oluyordu. Oysa adam, o sıralarda hakikati bildiğinden kesinlikle emin olduğu ve bunu diğerlerine de aktarmak aşkıyla yanıp tutuştuğu halde, yalnızca aralarında bulunmakla bile, yalan bir yaşamı sürdüren bu yapay varlıkları onayladığı için, her iki durumda da bir suçluluk ve alçalmışlık duygusu taşıyordu.

Hiç dostunun olmadığı bir zamandı bu; kendi karısı bile kötü bir yabancıya dönüşmüştü. Çocuğun gerçekliğiyse

daha da güç kazanmıştı; bu biraz da, her seferinde, kelimenin tam anlamıyla çocuğun yanına sığınırken, adamın duyduğu pişmanlığın sonucuydu. Kararmış odadan geçerek ağır ağır yatağa doğru yürüyor ve bu sırada, tıpkı anıtsal bir filmdeki gibi, tepeden ve arkadan görüyor kendini. Onun yeri burası. Tüm o sahte topluluklara yazıklar olsun; biricik aidiyetimi hâlâ korkakça reddettiğim ve susarak gizlediğim için lanet olsun bana! Sizin güncelliğinize gösterdiğim işgüzar coşkuya lanet olsun! Böylece, kendisi gibiler için, uyuyan çocuğun hatlarında o dönemde gördüğü bir dünya tarihinin geçerli olduğunu giderek daha iyi anlıyordu. -Ama yine de, çocuğun soluğuyla ısınmış odayı çaprazlamasına bir uçtan bir uca geçişi, gece vakti bir polis ekibinin aşağıdaki sokaktan yükselen saldırı naralarıyla birlikte yerleşiyor belleğine, bundan daha insanlık dışı ve daha gaddar olduğu hiç duyulmamış naralarla.

Tüm bunlar etkiledi çocuğun öyküsünü; o bildik anekdotlar bir yana bırakılırsa, yetişkinin aklında, çocuktan kalan en belirgin imge, onun sevinebilmesiydi, bir de duyarlı oluşu.

Çocuğun gelişiyle, adamın kısa süre içinde karar vermesini gerektiren bir duruşma başlamış gibiydi. Adamın bir karara varabilmesi, her zaman olduğu gibi uzun sürdü; sonra, bir sonraki kış ortasında kararını verdiğinde, bu karar, yine her zamanki gibi, bağlayıcı bir öneriydi aynı zamanda: O halde bir süre için, üçü birlikte uzaklaşacak, başka bir ülkeye gideceklerdi; adam kafasında bunu canlandırırken, kendini kadın ve çocukla birlikte bir aile olarak görüyor (oysa hep bir "baş belası" olarak bakmıştı aileye).

Muhteşem bir mart günü; pencerenin önünde dillere destan çatılarıyla göz alabildiğine uzanan o özlenen kent, boş bir mutfağın beyaz fayanslarına yansıyor. Elektrik düğmelerinin yerini alan yeni metal çubuklar parlıyor, yanlarında getirdikleri elektrikli aygıtlar, düşük voltajda etkisizce homurdanıyorlar. Yalnızca bir taşınma değil, çocuk için de uygun olan biricik kente, dönüşü olmayan bir göç gibiydi bu. Balkon kapısının önündeki masanın başında, akşam-

lar da sabahlar da başka hiçbir yerdekine benzemiyor ve orada, birlikte ilk yemeklerini yerken, biraz ürkekçe oturuyorlar, ama ayaklan yere sağlam basıyor ve yeni bir yaşama başlamış oluyorlar.

Bununla birlikte kentin, daha önceki kısa ziyaretlerinde gördükleri o metropolden çok farklı olduğu anlaşıldı. Kent, tümen tümen sinemalar, kahveler ve bulvarlar biçiminde genişleyecek yerde, eczanelerden, market ve çamaşırhanelerden oluşan ve yaşadıkları tüm çevrelerden daha dar olan bir çemberin içine sıkışıp kalıyordu. Kentteki tüm boş ve geniş meydanlann yerini, oturduklan mahallenin dar meydanlan almıştı şimdi; kucaktaki çocukla çıkılan gündelik gezintiler sırasında, ağır demir parmaklıklann çarpmasıyla biteviye uğuldayan ve zamanla, kent çevresinin kumlu, tozlu, köpek dışkılarıyla benek benek lekelenmiş alanlarının o kendine özgü manzarasını gözler önüne seren dar meydanlar. Biraz daha uzaklara gittiklerinde ise, ancak uzun bir metro yolculuğunun sonunda vanlabilen, kentin doğusundaki ve batısındaki ormanlık parklar oluyordu hedefleri; bir de, yalnızca oturulacak bankların değil, küçük dükkânlarla bir atlıkarıncanın bulunduğu meydan. Burası, başka bir mahallenin içinde, kent merkezini çepeçevre saran bulvarın öte yakasında bulunuyor ve evden o meydana gidip dönebilmek için, her seferinde bir akşamüzeri boyunca yürümeleri gerekiyor; sessizliğin, yerini patırtıya, karanlığın puslu bir ışıltıya, sağanak yağmurun yeniden kuru bir havaya bıraktığı (okyanus uzakta değil) ani değişimlerin eşliğinde, çoğu dar, bir sürü sokaktan geçerek. Uzun bir köprüden de geçiliyor bu yolda; yakındaki büyük tren istasyonundan gelip evlerin arasından geçerek dev, havadar bir yarığa doğru uzaklaşan, neredeyse yüze yakın demiryolu rayı bir uçurumun dibi kadar derinlerde; iki yakadaki evlerin ortasına çökmüş ufuk çizgisi, girdaplar oluşturan dumanlı hava ve uzun yol trenlerinin uğultusuyla ötelerdeki Atlantik okyanusunu muştuluyor şimdiden. Neredeyse her gün tekrarlanan bu yolda, çocuk taşınan bir yük olmaktan çıkıyor ve taşıyıcısının bedeninden bir parçaya dönüşüyor; geçip giden o öğle sonralarında, *Batignolles* meydanı yalnızca bir ad olarak bile, çocukla geçirilmiş bir sonsuzluk anını imleyen bir yer adı oluyor yetişkin için.

Yetişkin, çocuğu bir ilkbahar akşamı orada, -imgeleminde: "orada *yukarıda"*- kum havuzunun kenarında görüyor. Tıpkı kendisi gibi henüz yürüyemeyen, yaklaşık aynı yaştaki çocuklardan oluşan bir kalabalığın

içinde kendi kendine oynuyor. Biraz da çocukların üzerindeki yapraklardan gelen bir alacakaranlık duygusu - ılık ve açık bir hava, eller ve yüzler özellikle aydınlık. Yetişkin kırmızı elbiseli biçime doğru eğiliyor. Biçim onu tanıyor ve gülümsemediği halde, bir aydınlık yayılıyor yüzünden. Ötekilerin arasında olmaktan hoşnutsuzluk duymasa da, yetişkine ait o, ve ne zamandır yetişkini bekliyordu. Bebeksi hatların ardından o aydınlanmış bilge yüz, yetişkine doğumdakinden de daha güçlü bir biçimde, bir kez daha görünüyor şimdi ve yetişkin, belli bir yaşı olmayan, sakin gözlerden yönelen dostça bakışı kısacık bir an ve sonsuza dek duyumsuyor; bir kenara çekilip ağlanacak bir şey bu.

Daha sonra, aynı ilkbaharda çocuk oradaki atlıkarıncada tek başına oturuyordu. Meydan, tıpkı bir kayalık gibi, kenarlarına doğru köpüksü bir beyazlığa bürünmüş; yağmur biraz önce durmuştu. Harekete geçen atlıkarınca ilk sadmeyle sarsılıyor ve çocuk, yetişkinle arasında şimdi değişen uzaklıktan, başını bir an için kaldırıp bakıyor, ama kendini atlıkarıncanın dönüşüne kaptırıyor hemen ve gözleri artık başka hiçbir şeyi görmez oluyor. Sonraları bunu düşünürken, adam kendi çocukluğundan bir anı hatırlıyordu; bir keresinde, aynı küçük odada oturdukları halde, annesini kendisinden iç paralarcasına, korkunç biçimde farklı hissettiği anı: Oradaki şu kadın, nasıl burada duran Ben'den başkası olabilir? Kendini kaptırmış çocukla birlikte daireler çizen atlıkarıncaya yönelen bakış, şimdi bunun tam karşıtı: Beraberindeki çocuk yetişkine ilk kez başına buyruk, orada duran babasından bağımsız bir kişi olarak görünüyor - desteklenmeli böylesi bir özgürlük! İkisini birbirlerinden ayıran mekân neredeyse bir zafer parıltısı yayıyordu hatta ve adam küçük biniciyle kendisini, ardla-rında meydanın yapay şelalesinin kudretli bir çağlayışla aktığı, örnek bir topluluk olarak görüyor. Şimdi arzulamak mümkün görünüyor, bununla birlikte, her şeyin sınırlı bir ömrü olduğu bilinci de; bu ise farklılığın kabullenilemedi-ği o geçmişe göre daha değişik bir acı veriyor.

Bunu izleyen sonbaharda, çocuk artık yürümeye başladığı zaman, birlikte sık sık kentin banliyölerine çıkıyorlardı. Çocuk, istasyonlara girerken kısacık bir an için parlayan ciddi bakışlarıyla metro vagonunda hiç hareket etmeksizin oturuyordu. Ilık bir ekim günü, yetişkin açık havada, seyrek ağaçlı bir parkın çimenlerine uzanmış okuyordu; görüş açısının içinde, yakınlardaki bir renk olan çocuk bir süre sonra bakış alanından ansızın

çıkıyor ve geri dönmüyor. Başını kaldırıp baktığında, çocuğun ağaçlar arasında yürüdüğünü, oldukça da uzaklaşmış olduğunu görüyor. Hemen koşuyor peşinden, ama sonra ona seslenmek yerine, aralarında bir mesafe bırakarak izliyor. Çocuk yönünü hiç şaşırmadan, dosdoğru ileriye yürüyor; ortada bir yol olmadığı zaman bile. İkisinin arasından sık sık köpekleriyle yürüyüşe çıkmış insanlar geçiyor; köpeklerden biri hızla geçerken, çocuğa çarparak düşürüyor onu. Çocuk hemen kalkıyor ve hayvana bir kez olsun bakmadan kendi yönünde yürümeyi sürdürüyor. Artık akmayan suyu, dökülmüş yapraklarla simsiyah olmuş bir çayın kıyısında, iki hindi çiftleşiyorlar; erkek iki yana sallanıyor ardından, yalpalıyor ve yere düşüyor. Duralamıyor çocuk, ne yavaşlıyor ne de hızlanıyor; bir kez olsun çevresine bakmıyor, başını bile çevirmiyor ve birkaç adımdan sonra her zamanki gibi yorulmuşa da benzemiyor bu kez. Aralarındaki mesafeyi koruyarak, yakınlardaki nehirden gelen esintinin şimdiden duyumsanabildiği, küçük bir ırmak düzlüğünden geçiyorlar. (Çok sonraları çocuk, "ırmak düzlüklerinin" kendisine "cenneti" düşündürdüğünü anlatmıştı yetişkine.) Burada, dökülmüş yaprakların altında çürük dallar var ve çocuk sık sık tökezlemesine rağmen yönünü değiştirmiyor. Bir sürü insan var parkta, ama hepsi de topluca başka bir yöne gidiyormuş gibi görünüyorlar; yakındaki bir hipodromdan gelen, son dönemecin coşkulu tezahüratları. Yetişkin, kendisini ve çocuğu, birer dev gibi hissediyor, başları ve omuzları bir ağacın doruklan kadar yükseklerde, ama kimselerin

göremediği birer dev: Bir zamanlar, insanlara özgü duyusal olguların ardında, üstünde ve arasında gerçek güçler gibi dolandıklarını düşündüğü masal yaratıklarına benziyorlar. Çocuk ırmağı görünce duruyor ve ellerini arkasında birleştiriyor. Eğimli çimenliğin hemen yakınlarında başka bir yetişkinle başka bir çocuk, sanki onların yedekleri ya da ikizleri gibi, dondurma yiyerek oturuyorlar; suyun yansısıyla aydınlanan dondurmanın parlak toplarında ve boyunlarında akıyor ırmak. Artık kullanılmayan bir plajın, yarısına kadar suya batmış tahta soyunma odaları. Suyun öte yakasında sık dokulu binalarla kaplı tepeler zinciri; yükseltinin ortalarına doğru, evleri yalayarak art arda geçen, turun-cu-beyaz-mor banliyö trenleri. Günbatımında, gümüş rengine bürünmüş gökyüzü; dökülmüş yapraklar ve bütün bir ağaç dalı, boşlukta daireler çizerek uçuşmaktalar. Irmak kıyısında, aşağıdaki çalılıklar ön plandaki çocuğun kısa saçlarıyla harikulade bir uyum içinde rüzgârla eğilip bükülüyorlar. Bu tabloya bir dua yolluyor tanık, ama

kendisini esrikliğe de kaptırmıyor. Her mistik anda, biçimini bizzat ? kendisinin ortaya çıkarması gereken ve ancak uygun bir biçime kavuştuğunda herkes için bağlayıcı olabilecek genel bir yasanın gizli olduğunu biliyor; biçimlerin böyle bir ana özgü o akışını gözler önüne serebilmenin, insanoğlu için düşünülebilecek en güç iş olduğunu da biliyor. -Sonra çocuğa seslenmişti, sanki emrindeki bir muhafıza döner gibi, hiç şaşırmaksızın başını ona çeviren çocuğa.

Tüm bu dönem boyunca, kadınla arasındaki ilişki, en iyi olasılıkla, ölçülü bir nesnelliği korumuştu ve birbirlerini artık yalnızca "adam" ve "kadın" olarak düşünmeye baş-

lamışlardı. Eskiden, bir iş yapan kadını belirli bir uzaklıktan izlerken, ya da yolculuklarda, ya da yalnızca seçkin bir lokantada otururlarken, bir tür dokunulmazlığın o parıltısı yayılırdı kadından, bir kadını, yolunu uzun zamandır beklediği bir kılavuza dönüştüren parıltı; onu yalnızca bu parıltı sayesinde "kendi karısı” olarak görebilmişti; ve giderek, bu parıltının aşkına, ancak seçilmiş bir kulun duyabileceği bir hayranlık ve saygı beslemişti kadına karşı. Şimdi adam, neredeyse yalnızca ev işlerinin boğucu ortamında karşısına çıkan çocuklu kadının görüntüsüne karşı kayıtsızlaşmış, hatta giderek sıkılmaya bile başlamıştı - tabii kendisi de o benzersiz işinin başında, kadına "bir kahraman" olarak göründüğü zamanlardaki gibi, özel biri olmaktan çıkmıştı; telefonda konuşurlarken bile, birbirlerinden uzakta olmalarının doğurduğu bir yakınlığı, hatta beklentiyi dı-şavuran bir ton yoktu: Sanki ötekinin, "sık sık burayı arayan kişi" olmaktan başka bir anlamı yokmuşçasına. Kadınla ilişkisi içinde giderek yerleşik ifade biçimlerine dönüşmüş sessiz jestlerle küçük seslenişlerin en sıcak, en içten ve en mahrem olanlarını, adamın düşüncesizce ve saygısızca çocuğuna yöneltmesi ve giderek bunları alabildiğine de-ğersizleştirmesi de özensiz bir davranıştı. Ona asıl uygun kişi çocukmuş ve artık hiçbir kadına ihtiyacı kalmamış gibiydi neredeyse. Hatta çocuğu kadına düpedüz "zorla dayatmış" -ama çocuk onun "mutluluğuymuş"- gibi geliyordu yetişkine. (Şimdilerde gördüğü "genç annelerin" pek çoğu, ona zaten "ikiyüzlü", hatta çoğunlukla birer "katil" gibi görünüyorlardı.)

Yine de kendini o çaresiz yaratıkla yalnız, kadınsız olarak düşünemiyordu. Kadının yokluğunda, onun yerini, neredeyse, dolduruyordu gerçi, ama

oldukça beceriksiz bir bakıcıydı ve kadın bakıcılık görevini yeniden üstlenene dek, günleri sayıyordu. Kendisi de, her zaman olduğu gibi, kadına bakıyordu: Onu korumayı ciddiye alıyordu; onsuz yitip giderdi kadın.

Çalışmayla ilgili olarak ise, o yıl gözünde canlandırdığı büyük işi, doğal olarak bir gün bile aklından çıkarmadan bir süre için erteledi. Yapabildiği küçük şeylerle de pekâlâ yetinebiliyordu şimdilik: Bunlar da onun bütün izlerini taşıyorlardı ya.

3.

Çocuğun kent kargaşası dışında, üstelik bir apartman dairesinde değil, açık havada, müstakil bir evde büyümesi gerektiği düşüncesi oluştu giderek. Bu yüzden, bir sonraki yılın hemen başında geriye dönüldü - üstelik hiç de keyifsiz bir dönüş değildi bu, ne de olsa, çocuğun ana dilinin konuşulduğu yere dönüyorlardı. İlkbaharın sonlarına doğru arsa bulunmuştu bile: Geniş bir orman kuşağının kıyısındaydı ve yerin göğün, yakındaki bir metropolün ışıklarıyla gece gündüz aydınlandığı, aşağılardaki bir nehir vadisine bakıyordu. Neredeyse her şeyi kadın halletti; adam, yöreyi ilk defa yaz sonunda, kaba inşaat çoktan yükseldiğinde gördü. Bu yapıya bakarken ikircikli bir duygu taşıyordu: gelecekteki bağımsızlığın yarattığı esrik bir coşkuyla birlikte, müstakil bir evin, üstelik o güne dek yerleşime açılmamış bir doğa parçasının ortasına dikilmiş yeni bir yapının, bu zamanda artık doğru bir şey olmadığı düşüncesi.

Eve taşınabilecekleri zamana dek geçen sürede, dostlan olan bir çiftin yanında kaldılar. Burada ilk kez, geniş bir apartman katında, başka insanlarla iç içe yaşıyorlardı ve bu yaşantının doğurduğu topluluk, zaten tanıdıkları ortak yanlarının yarattığı gündelik alışkanlıklar sayesinde, kolayca incinebilen, inadına bireyci biri olan adama, mutlak doğal bir toplum olarak göründü. İnsanların işine karşı gösterdiği genel anlayışsızlığa alışkın olan ve ilk küçümseme belirtisinde kendi iç dünyasına çekilmeyi neredeyse peşin bir öfkeyle bekleyen adam, bu kez yalnızca zahmetlerinin ürününe yönelik bir saygıyla değil, bu zahmeti de önemseyen bir özenle karşılaşıyordu. Kendisini hiçbir aynm gözetmeden ellerine teslim edebildiği insanlar, sonunda ona yardımcı da oluyorlardı işte; üstelik şimdiye dek olduğu gibi, yalnızca yaşamın akışını bir düzene sokarak değil, aynı zamanda ona bu dünyadan beklediklerini de göstererek; ve beklentiler,

böylece -onlarsız hiçbir şeyin görülemeyeceği- imgelere dönüşüyorlardı, özellikle de hep çevrelerinde bulunan çocuk aracılığıyla. O güzel sonbaharda çocuk, aralarından hiçbirine daha çok bağlanmaksızın, insanı hafifleten bir doğallıkla ondan ona dolaşıyor, düzen kurucu bir merci gibi çalışıyor ve tek tek odalar arasındaki birliği sağlıyordu. Yüzünde dingin bir sertlik - yoksa bu ifade, onun yüzünü kendine örnek alan gözlemcinin bilincindeki ani bir irkilmenin sonucu muydu daha çok? Akşamları, uzun bir masanın oval biçimi, pencerenin önündeki meydanda tiz tramvay gıcırtıları ve bir meyhanenin ışıklı tabelası, *Tramvay Dönemeci.*

Ama evin tamamlanması gecikiyor ve bu birlikte yaşam, öngörülenden çok daha uzun sürüyordu. Bir tür gerileme yaşanıyordu şimdi: Dostlar yeniden ev sahiplerine dönüştüler, ötekilerse artık yalnızca onlann konuklarıydılar ve herkes konukların evden çıkacağı günü bekliyordu.

Dostlan, çocuksuz kalmayı seçmiş bir çiftti. Birbirlerine öylesine çocuk gibi bakıyorlardı ki, konukluğun uzamasıyla gerçek çocuk, ikisinin arasında yıllardır oluşmuş ve hayati önem kazanmış olan tat, koku ve dokunum alanı için bir tehdit oluşturmaya başlamıştı. Artık baş başa kalamıyor, birbirlerinden kuşkuya düşüyorlardı ve bu yabancı çocuk, şimdi yalnızca rahatlannı kaçırmakla kalmıyor, dünya görüşlerine de ters düşüyordu. Yetişkin, çocuğuna yöneltilen bıkkın, usanmış, huzursuz ve keyifsiz bakışlara daha önceleri de tanık olmuştu -belki kendisi bile böyle bakışlar yöneltmişti ona-: Ama şimdiye kadar bu çocuksuz çiftin donuk yüzlerindeki acımasız bakışlar gibisini asla görmemiş, gözkapaklarının böylesine aman vermez biçimde inip kalkışına tanık olmamıştı. Haksızlığının bilincinde olmakla birlikte, insan denen yaratığın karşı çıkılamayacak, pervasız haklarına karşı tüm iyi niyetim yitirmiş, kendinden geçmiş bir öfkenin bakışlarıydı bunlar. Tabii çocuğa gösteremiyorlardı bunu -onunla her geçen gün biraz daha alçak sesle ve daha nesnel bir tavırla konuşuyorlardı olsa olsa-; ama ana l abasının hatalı tutumlarına karşı, giderek yoğunlaşan bir eleştiriyle sezdiriyorlardı. (Bunun için yeterince vesile oluyordu hep.) İtirazları, katı yürekli, sapkın ve küstahça olduğu kadar, ucuz ve sıradan da geliyordu adama.

îster tek tek kişiler, ister çiftler olsun, adam ileride çok daha beter biçimde çocuksuzluğa iman etmişlerle de karşılaşmak zorunda kaldı. Bunlar,

genellikle keskin görüşlü kişilerdi ve kendi suçsuzluklarından korkunç biçimde emin yaşayıp giderken, yetişkin/çocuk ilişkisinde neyin yanlış olduğunu bir bilirkişi ağzıyla ifade etmesini beceriyorlardı; içlerinden bazıları böylesi bir keskin zekâyı meslek haline getirmişlerdi hatta. Kendi çocukluklarına ve sürdürdükleri çocuk olma haline saplanıp kalmış bu insanların, birer canavar irisi oldukları, yakın ilişkide anlaşılıyordu; yetişkinse, bunların eline düştüğünde, içini yengeç kıskaçları gibi kemiren o analitik bilgiçlikleri ruhundan temizleyip atmak için, her seferinde uzun zamana gerek duyuyordu. Kendini beğenmiş bu küçük peygambercikleri, *modern zamanların* döküntüleri olarak lanetliyor, önlerinde başını dik tutuyor ve onlarla asla uzlaşmayacağına yemin ediyordu. Hak ettikleri ilenci, antik bir oyun yazarında bulmuştu: "Tüm insanların ruhudur oysa çocuklar. Gerçi daha az acı çeker bunu yaşamayan, ama rahatlığı, kaçırılmış bir mutluluktur." (Başka bazı çocuksuz insanların o iyi kalpli, alabildiğine sevecen kederleri ve içtenlikleriyse farklı bir şeydi besbelli.)

Güz sonunda, nihayet kendilerine ait bir eve taşınabil-meleri, yeni yapının yersizliğinden ve çevredeki hemen hepsi tek tip diğer yeni binalardan duyulan tüm rahatsızlığa karşın, huzur ve düzene bir dönüş gibiydi düpedüz.

Yine de, dostlarının yanında geçirdikleri zaman, küçük bir aileninkine oranla çok daha rahat nefes alınabilen, daha sağlıklı ve ruhu daha az körelten bir ilişkinin sürdürüldüğü bir yaşam tablosu çiziyor. Bu yaşamda, beynin her gün gereksindiği geniş ufukları yaratan, yürekli atılımları var yalnızlığın; ama genellikle böyle atılımlann ardından gelen, ne elle tutulabilir nesnelerin, ne de konuşmanın mümkün olduğu o terk edilmişlik duygusu ve gerçekdışına düşüş yaşanmıyor. Çocuk çoğunlukla, tek başına her şey gibi göründüğü boğucu yakınlıkta değil de, "içlerinden biri" olduğu doğru mesafede belirdiği için, onun adına duyulan korku da zayıflıyor. Kendisine karşı yükümlü olmakla birlikte, hareket özgürlüğünü de kısıtlayan o kudretli figürlerle, yani ana babasıyla sınırlı kalmaktan kurtuluyor: Şimdi genişleyen çevre içinde herkes biraz daha küçülüyor ve kim olursa olsun, ne denli dalgın ve beceriksiz olursa olsun, her an sırf oradan geçip gitmesiyle bir oyun arkadaşına dönüşüyor. O aylarda, bir bütün olarak bakıldığında, güzel bir doğallık hüküm sürüyordu yani; tüketici işgünüyle, gevşek bir kendini bırakış içinde geçirilen akşam saatleri

arasında, biçimler yaratan bir içe kapanmayla, biçimsiz bir kendini adamışlık arasında kurulan bir denge, deniz kıyısında geçirilen kısa süreli bazı tatiller bir yana bırakılırsa, yetişkinin çocuğa bir daha hiç yaşatamadığı, günlerle geceler arasındaki denge.

Hemen hiç ısıtılmamış yeni binanın oturma odasında, zayıf da olsa ilk ışığın yandığı, karanlık bir kasım günü. O eve taşınıldığı duygusunu, çok sonraları düşünürken bile, hiç taşımadı yetişkin; birincisi, ev daha uzun bir süre ta-marnlanmadan kaldığı için, ama daha da önemlisi o ev, eski zamanlarda bir ev sahibi olmak için gereken önemli bir karara mal olmadığı, daha çok sıradan bir alışveriş sonucu, belki de kelepir bulunmuş yararlı bir gereç alınır gibi, edi-nildiği için. Ayrıca adam, evin yapımına hemen hiç katılmamıştı; oysa bir zamanlar, kendi ana babasının evi inşa edilirken, o dönemi ileride de bir sürü canlı tablolarla hatırlayacak kadar yoğun bir biçimde çalışmak zorunda kalmıştı. Burada, yerel bir partinin çağrısına uyularak, yöre sakinlerine köylerinin yakınından geçen otoyol projesi, süreğen susuzluk ve okulların uzaklığı gibi sorunların, birkaç avutucu sözle birlikte uzun uzadıya anlatıldığı bir toplantıya katilindi. Ama toplantının ardından adam, dünyaya karşı anlaşılmaz bir ümitle dolu olarak kış gecesinde eve dönerken, "evime" ve "köyümüze" duygusunu şimdiye dek hiç olmadığı kadar güçlü hissediyor. İki yıl önce, ev aramaktan dönerken durduğu, banliyö treninin çukurluk yolunda yine o kar ayazı çıkageliyor ve bu kez kar tanecikleri düşmeye başlıyor gerçekten de; karanlıkta yumuşak dokunuşlar, köy sokaklarının sapaklarında anaforlar, yukarıdan, orman kenarından yükselen bir uğultu: Ardından, amaçsızca girdiği bir sapa yolda tüm yöre, arka plandaki ormanın üzerinde düz damların oluşturduğu küpler, karlı gecenin yardımıyla ilk kez biçim kazanıyorlar; yeni binaların aralarındaki daracık sokaklar, açık, gizemli, çok eski bir şeye doğru uzuyorlar.

Kadın, bunu izleyen kışın sonunda, taşındıktan birkaç ay sonra mesleğine yeniden başlamak üzere evden ayrıldı; yıllar önceki bir uzaklaşmanın tekrarlanışı ve ancak şimdi başarılması mı? Bu gidiş, olayların durumuna uygun düşüyordu ve biçimsel bir ayrılık değildi; ilk uzun yokluğunun ardından, kadın sık sık çocuğa dönmeye başladı, üstelik yalnızca ziyaret etmek amacıyla değil; bununla birlikte, adamın artık çocukla yalnız kaldığı da bir gerçekti. Yine kararsızlık: Kadına hak veriyordu adam, aynı zamanda

da yargılıyordu. Bir yaradılış sorunu olduğu kabul edilse bile, insan bir heves uğruna çocuğunu bırakıp nasıl gidebilirdi? "Çocuk" denilen yükümlülük, sorgulanması bile doğru olmayan, doğal, anlamlı, apaçık bir yükümlülük değil miydi? Bağlayıcı tek gerçekliğin, apaçık ortada olan bir şeyin reddedilmesi sayesinde başarılmış en olağanüstü iş bile, daha baştan, şerefsiz ve geçersiz sayılmaz mıydı? -Bununla birlikte, adam kendisinin farklı etkinliğinden ötürü, ayrıcalıklı olduğunu da biliyordu tabii: Pek çok insan gibi, çalışmak için evden ayrılması gerekmiyordu; böylece bir faaliyet alanı, ideal durumda, tam karşıt bir alanda atılım gücü yaratıyordu.

Çocukla yalnız kaldığı ilk zamanlarda, önceden başlamış olduğu çalışmanın her geçen gün daha da ileriye götürülmesi, böyle bir mutluluktu. Henüz ayrılık gününün öğlen vaktinde, çocuğun uyku saati sırasında, yetişkini tıpkı bir hırsız gibi, küçük çalışmanın başına sürüklüyor bu, ardından çalışmayı sürdüren ilk adım, dünyanın gidişatına karşı kazanılmış bir zafer gibi yaşanıyor (ve o günkü o "Devam!", ileride de adam için gizli bir parola görevini görüyor sık sık).

Duvarlarla çevrili odaya, "dışarıdan", "açıktan" bir şeylerin girebilmesini sağlayan çalışma tamamlandıktan kısa süre sonra, çocuklu ev, adama eskisinden de daha kötü bir kapatılmışlık ve hareketsizliği hissettirmeye başladı. İşte o zaman doğdu terk edilmişlik duygusu; tabii bu duygu ötekinde, kendi başına oynayan çocukta buluyordu simgesini: Odada kaskatı dikilen adamla kalan çocuk, yalnızca dağınık saçları, omuz başları, çıplak ayaklarının görüntüsüyle bile, izleyeni ancak tragedyalara özgü bir keder ve umarsızlığa boğuyordu - oysa çocuk (daha sonra kesinlik kazanacaktı bu) eskiye oranla hiçbir fark görmüyordu; her seferinde ya yalnızca annesinin, ya da yalnızca babasının kendisiyle ilgilenmesine alışmıştı mutlaka ve bunu daha sonraları kesin bir biçimde ifade etti: "Önemli olan, ikinizden birinin burada olması."

O haftaların şaşkınlığı içinde bir gelecek düşünmek mümkün değildi, ancak geçmişteki bir şeylere dönme arzusu da yoktu. Geçmişin değiştirilemeyeceğini biliyordu adam ve böylece çocukla yalnız geçirdiği günler, eskisinden farklı olarak, artık yalnızca bir aradönem olmaktan çıktı. Hâlâ günleri sayıyordu gerçi, ama bu, başkalarını yardıma çağırmasını da engelleyen, yeni bir sayış biçimiydi. Kuşku yok: Yalnızca, ve bizzat, *o*

isteniyordu; yani o güne dek, (bir keresinde elinde olmadan düşündüğü gibi) "savaştan önce", alıştığı biçimde kendi sorunlarına dalıp gitmeye ara vermeden, yalnızca çocuğun yanında durmakla yetinmesi de mümkün değildi. Evet, içsel dünyasının düzeni -gündüz düşlerinin özgürce akışı- kesinkes bozulmuştu: Eskiden, miskin bir huzur içindeyken, hep canlı, dipdiri, gerektiği gibi bir yaşamın ilk adımı olacağını düşündüğü ciddi bir durum yüzünden. Ve bu ciddi durum, ne kadar gösterişsiz ve açınılası bir biçimde ortaya çıkarsa çıksın, düşüncesi doğruydu: Yetişkin duruma teslim olmak değil, uymak istedi. Hiçbir sonu öngörmeyen yeni takvimi, bunun küçük, gurur dolu bir göstergesiydi ve bu yeni gün sayma biçiminin ona çok yardımı oldu. "Say ve yaşa."

Fikir buydu, en sıradan işlerde bile uygulanabiliyordu; yetişkinden beklenen insanüstü bir şey değildi, yalnızca alışkanlıklarını bırakmasıydı. Fakat gündelik akışın içinde sık sık başarısızlığa uğruyordu. Kemikleşmiş her şeyi, başka kimsenin başaramayacağı bir biçimde aştığına inanan yetişkinin, tıpkı başkaları gibi, alışkanlıkların tutsağı olduğu işte o zaman ortaya çıktı: Diğerleri gibi, o da tümüyle alışkanlıklardan oluşuyordu - düzenli bir yaşam duygusunu veren de yalnızca bu alışkanlıklardı zaten. Kişisel alışkanlıklarından kopunca (ki şimdi ona uzaktan, bir bütün olarak güzel görünüyorlardı), neredeyse yalnızca çocuk gürültülerinden ve çocuk eşyalarından oluşan, çocuk zamanının ritmiyle akan gündelik yaşamını, o sıralardaki işsizliği içinde, şiddetini durmadan arttıran gaddar ve anlamsız bir alınyazısı gibi algılamaya başladı. Nesneler, yalnızca silahlarda rastlanan biçimde, kendilerine ayrılmış odaların havasız aralıklarında, çarpık, hain ve gerçekdışı duruyorlardı; ve bunların arasına sürülmüş adamın, kafasındaki karmaşayla gördüğü her şeyde yalnızca düşmanca bir dağınıklık hüküm sürüyordu. Çocukların pılı pırtısına yalnızca tahammül göstermeyi değil, dahası, ne kadar ahmakça, hatta içler acısı bir dağınıklık içinde görünürlerse görünsünler, bunlardaki düzensizliğin düzenini anlamayı ve bunların arasında, tıpkı bir çocuk gibi, kendini yabancı hissetmemeyi ancak çok sonraları öğrendi (en berbat kargaşanın içinde, uyumlu bir motifin oluşması için, yalnızca serbest bir an ve kararlı bir bakış yeterliydi). Ama önceleri, daha çok boşlukta çırpınmayı andıran bir düzen hırsına yakalandı, bu sırada aptallaştığım hırçınlıkla duyumsuyor ve neredeyse çocuktan başka hiç kimseyi görmediği için, bundan ötürü tüm aptallığıyla onu suçluyordu.

Eve kapanan, ama orada da huzur bulamayan adam, zamanla renk ve biçim duygusunu da, nesnelerin ayrım ve bağlantılarına ilişkin tüm kavrayışını da yitirdi sonunda; kendisini bakışı bulandıran, uğursuz bir alacakaranlıkta, kör aynaları andıran nesnelerle çevrili görüyordu ve çocuk orada, diğer nesnelerin arasındaki bulanık bir şey gibi dolaşıyordu. Bu gerçekdışıydı; gerçekdışıysa şu anlama gelir: Sen yoktur. Sonuç, delilikten hemen hemen ayırt edilemeyecek bir şuursuzluktu. Şuurunu yitiren adam kendini denetleyemiyordu artık, üstelik korku da onu isteksizleşti-riyordu. Böylece suç günü ve beraberinde çocuğun saati geldi. İlkbaharın ortalarında, yağmurlu bir gecenin sabahında evin alt kısmını su bastı. Daha önceleri de birkaç kez olmuştu bu, ama su, o sabah olduğu kadar yükselmemi şti hiç; ("Müteahhite" yazılmış o bilinen, yararsız mektuplardan sonra) gerçek bir sel felaketi. Uyku sersemi adam, kafasından cinayet düşünceleri geçirerek gözlerini bulanık suya dikip baktı. Elindeki herhangi bir şeyle bir türlü baş edemeyen çocuk, yukarıdan durmaksızın ona sesleniyor ve sesi giderek daha ısrarlı çıkıyordu; sonunda bir felaket çığlığı. İşte o zaman dizlerine dek suya batmış, olduğu yerde dikilen yetişkin aklını kaçırdı, tıpkı bir katil gibi fırladı, yukarıya çıktı, ve o güne dek hiçbir insana vurmadığı biçimde, tüm gücüyle vurdu çocuğa. Neredeyse vurur vurmaz da dehşete düştü suçlu. Kendisinde gözyaşlarının eksikliğini şiddetle hissederek ağlayan çocuğu kucakladı ve her yanında adeta mahkeme kapılan açılan odalarda dolaştırdı, sessiz mübaşirlerin sıcak soluklarını ensesinde duyduğu mahkeme kapılan... Çocuğun yalnızca yanağı şişmiş de olsa, adam vurduğu darbenin onu öldürebilecek kadar şiddetli olduğunu biliyordu. Yetişkin kendini ilk kez orada, kötü bir insan olarak gördü; yalnızca bir suçlu değil, bir alçaktı ve işlediği cürümün kefaretini hiçbir dünyevi cezayla ödeyemezdi. Ona yüce bir kalıcı gerçek duygusunu tattırmış olan biricik şeyi yıkmıştı; ölümsüzleştirmeyi ve yüceltmeyi arzuladığı biricik şeye ihanet etmişti. Adam bir lanetli gibi, çocuğun yanına çömeliyor ve onunla konuşuyor: insanlığın bugüne dek dile getirilemeyen, hatta düşü-nülemeyen en eski ifadeleriyle; söyleyecek başka sözü olmadığı için değil, bu sözlerle dolu olduğu için. Ama kendisine bu biçimde seslenilen çocuk kelimeleleri başıyla onaylıyor; ve ardından, sessizce ağlayan yüzde, daha önce de bir kez olduğu gibi, bir an için, duru, ışıyan, aynı zamanda çevredeki bulanıklığın üzerinde yükselen bir çift göz beliriyor; sefil bir ölümlü için, bundan daha sıcak bir avunma olmamıştır hiç (aynı yaratık, sonraları bir keresinde "avutmayı başaramadığını" söylemiş olsa bile). Yetişkin anlayış

ve merhamet görüyor demek: Gösterdiği bu yakınlıkla çocuk, öyküsünde ilk kez, etkin bir kişi olarak ortaya çıkıyor; ve onun bu müdahalesi, gelecekte çeşitli durumlara yapacağı tüm müdahaleler gibi, kafa kafaya gelmek kadar kolay, ama alabildiğine kısa ve özlüydü, tıpkı deneyimli bir hakemin "oyuna-devam" işareti gibi (özellikle bu dünyaya ait bir hakemin).

Bu sessiz göz avunmasıyla sorun çözülmüş olmuyordu tabii: Alçaklık duygusu sürüyordu, ta ki olay üçüncü bir kişiye anlatılarak günah çıkartılıncaya dek, üstelik yalnızca bir kere değil, defalarca (ve ondan sonra da yalnızca hafiflemiş oluyordu). -Ancak o gün, yine de özel günlerden biri olarak hatırlanıyor, otların yeşil olduğu, güneşin açtığı, yağmurun yağdığı, bulutların geçtiği, karanlığın indiği ve gecenin sessiz olduğu söylenebilen ve tüm bunların, farklı bir insan yaşamının belirtileri olarak göründükleri özel günlerden biri: Bu farklı yaşamın sonsuzluğu zaman zaman sezinlenir, tek doğru yaşam olduğuysa kesin bilinir. Sonra, eteğinde evlerin toplandığı, ormanlık tepe beliriyor uzaktan. Ağaçlar uyumlu bir sıçrayışla, dört bir yandan göğe yükseliyorlar ve tepenin, yumuşak olduğu kadar, değişmeyen ve sonsuza dek yükseliyormuş gibi görünen eğimi bir bereket duygusu veriyor. Uzaktan, ağaçların arasından görünen aydınlık kayalar, lületaşından taçlar gibi parlıyor ve göğüs kafesinde özgürlüğün hafif dokunuşlarını andıran bir etki bırakıyorlar. Daha önde, pırıltısıyla düşünülebilecek tüm sınırlan aşan, o yabancı ırmak yine kıvrımlar oluşturarak akıyor. Yalnızca, gözlerin bir mıknatıs gibi, her şeyi alabildiğine kendilerine çektiği bir keder içindeyken (bir hata ya da suçtan ötürü), bir Destan'a açılıyor yaşamım.

4.

Bu arada üç yaşını geçmişti çocuk ve o güne dek hemen hep yalnız oynamıştı; oynamayan, suratı genellikle asık, kendini yiyip bitiren yetişkinin aksine kendiyle hoşnut, sessiz bir doyumla. Ama geçen zamanla (özellikle de mevsimlerle) birlikte, ikisi de orman yamacındaki köyün yerlisi olmuşlardı ve adam bundan böyle, eve ve evin konumuna ilişkin sözümona acıyan ya da alaycı görüşleriyle, yörenin yarattığı bir parça ruhu da her seferinde yok eden kentli konuklan istemiyordu. Kendini yalnızca zorlama esprilerle ifade edebilen ve bundan geçinen birisi, "Takırtı Köyünden dem vurmuş ve bununla, gecenin sessizliğinde dı-şandan gelen topuklu ayakkabılann sesini kastetmişti.

Buna karşılık çevredeki evlerin çocukları, giderek artan bir sıklıkla ziyaretlerine geliyorlardı; ancak bu sayede çevredeki evlere karşı komşuluk duygusunu andınr bir şey oluşmuştu. Başkalanyla birlikte olmak, çocuk için yeniydi; ve eskiden yetişkinin çok hoşuna giden o duyarlığı, şimdi oyunbozan bir huysuzluğa dönüşmüş gibiydi. Sıradan bir terslik yüzünden bile öylesine çileden çıkıyordu ki, tüm diğer çocuklar, her işi bırakıp o bir tek çocuğun başında halka oluşturuyorlar, tepeden ve sessiz bir tavırla gözlerini ona dikiyorlardı; çocuğun kınlan gururu tam anlamıyla kulak tırmalayıcı bir çaresizliğe dönüşüyordu bu kez; bu durum, o yabancı varlıkların durup bakmaktan aldıkları hazzı arttırıyordu ve belki de yalnızca böyle bir sahnenin tekrarlanması kesin gibi göründüğü için, sonraki günlerde de yine kapıyı çalıyorlardı (belki biraz da bu yeni binanın tüm odalan geçen zamanla sınırlarını yitirip, özel bir amacın ya da mimari yapının sonucu olmadan, birbiriyle bağlantılı tek bir oyun alanına dönüştüğü içindi bu).

Aynı sıralarda bir şey tersine dönüyordu: Artık "çocukla yalnız oturan" yetişkin değildi, tersine çocuk "yetişkinle yalnız" kalıyordu: Yaşıtlarıyla buluşmalan hemen her seferinde bir kırgınlık ve yenilgiyle sonuçlansa bile, bir süre sonra çocukta bir beklentiden çok, bir huzursuzluk sezilir oluyordu. Kısa bir süre için olsun, o her zamanki güzel dinginliği içinde, küçük oyunlanna dalıp gitmeyi beceremi-yordu artık. Yetişkin de çocuğa uygun kişi olmaktan çıkmıştı ve sonunda suskun eve yaklaşan komşu çocuklann-dan birinin sesi, evin her iki sakini için de ferahlatıcı bir tını oluyordu (tam da bu çocuk bir önceki günün dertlerine yol açmış olsa bile).

Bu durum yeni bir kararsızlığa neden oldu: Şimdiye dek yaptıkları gibi, kendi içlerine mi kapanmalıydılar daha çok - çocuk oynayarak, yetişkin çalışarak ve ona elinden geldiğince gözkulak olarak, birbirleriyle konuşma arkadaşlığı eden bir çocuk ve bir yetişkin gibi, hem çokbilmişlik-ten, hem de küçümsemeden uzak, yalnızca bir "çocuk" ve bir "yetişkin" gibi; yoksa "çocuklar", yalnızca kendi arala-nndayken uygun koşullan bulan ve tüm acı ve haksızlıklara karşın, ancak bir aradayken özgüvenle davranabilen ve bir şeyler olabilen, kendine özgü ve çok farklı bir "tür" mü oluşturuyorlardı? Eğer öyleyse, asıl ailelerinin "kendi türdeşleri" olması gerekmez miydi; yetişkinlerinse yalnızca birer bakıcı? Çocuğun, en haince olaylann, en acımasız alayların ve gurur kınklıklarının ardından bile, hayırlı haberler

getiren bir elçiye yönelircesine, her seferinde öteki çocuklara yöneldiği apaçık ortada değil miydi en azından?

Nihayet adamın, yine üçüncü kişilere yönelik bir öneriyi de içeren bir fikir bulmasıyla, kararsızlık çözümlendi (bunu yaparken de kendisini, topluma uymayı ne becerebilen, ne de isteyen bir bireyci olarak görmekten hiç de rahatsızlık duymayan adam, geçen yıllar içinde -küçük de olsa-düzenli olarak ve kendi isteğiyle kendi toplumlannı kurmuş olduğunu fark etti: Ancak bunun için her seferinde, ya onu derinden etkileyen bir aydınlanma yaşaması, ya da geçmişi gözden geçirmesi gerekmişti; bunlar olmadan, haklı bir toplum da olamazdı onun için).

Bu fikrin, başkalarına bir öneri olarak iletilebilmesini sağlayan elle tutulabilir yanı, her zaman olduğu gibi bu kez de, bir yerin, bir alanın, bir mekânın varlığıydı. Önceleri komşularla yalnızca yeni kurulan köy ve çocuklar üzerine konuşulabiliyordu. Bu konuşmalarda, kamu yaranna çalışan tüm kuramlardan kopuk olmalarının doğurduğu yakınmalar tekrarlanıyordu ve de bir istek: "çocuk yuvası" ya da onun modem benzerleri için duyulan bir istek değil, daha çok arabasız da ulaşılabilen, belirli saatlerde hizmet veren, ama çevredeki doğadan henüz bir oyun alanı gibi yararlanamadıkları için, yalnızca yaşadıkları eve ya da, planıyla kendi evlerinin bir eşi olan komşu binalara muhtaç çocuklar açısından hayati bir zorunluluk taşıyan alçakgönüllü, küçük bir işletmeye duyulan istek. -Şimdi bu istek, düşünülen yer sayesinde bir uygulama alanı (böyle bir çocuk toplumuysa doğallık) kazanıyordu: Adamın evinde güneye bakan, geniş ve o zamana dek boş kalmış bir oda; odanın, daha da büyük bir "ön bahçeye" "doğrudan bağlantısı" vardı. (Koşuşan çocuklar imgesi sayesinde bu tür nitelemeler, eskiden bir şeyler ifade etmişlerdi adama.) Ve yerin kesinleşmesiyle birlikte bir coşku duymak bile mümkün oluyordu; şimdi, burada doğru olan yapılıyordu. Yabancılar arasında hep yaşanan tutukluk da kalmamıştı artık: Oda, hemen yaz başında gerektiği gibi düzenlendi ve sonbaharda, serbest yapılı bir tür işletme, birkaç çocukla birlikte faaliyete geçti.

Yetişkinin bu dönemde çocukların yanında, yansını, deyim yerindeyse onlara bekçilik ederek geçirdiği günlerin sayısı hiç de az değildi; diğer çocukların, alışık olmadığı kalabalığı arasında, kendi çocuğunu gözlemliyor

ve ondan ilk kez -tek uygun kelime buydu- kuşku duymaya başlıyordu; tekil bir yaratık olarak kuşkulanmıyordu ondan, çocuğunun yüce bir ömek olduğundan kuşkuya düşüyordu. Şimdiye dek çocuk için taşıdığı en temel duygu, ona beslediği tüm eğilimlerden de önde gelen, kayıtsız şartsız, coşkun bir güven olmuştu. "Çocuklarla" ilgili hiçbir genel görüşü olmadan, özellikle bu çocuğa inanmıştı. Kendisinin unutmuş ya da hiçbir zaman tanımamış olduğu bir yüce yasayı, çocuğun cisimleştirdiğinden emindi. Çocuk daha doğar doğmaz, kendisini eğitecek bir usta gibi görünmemiş miydi yetişkine? O halde yetişkin, "çocukça dile getirilen" herhangi bir söze değil, salt onun mevcudiyetine inanmıştı: Varolan, çocuğun olan insan yaratılışına. Çocuğun varlığı, yaşamın nasıl olması gerektiğini belirleyen bir hakikat ölçeği vermişti yetişkine. Ve bundan ötürü, çocuğa nesnel bir hayranlık beslenebilirdi; o zamana dek, sinemada gözü yaşlı bularak duymazlıktan geldiği, eski metinlerde kullanışsız diyerek okumadan geçtiği, oysa şimdi dünyanın en gerçek kelimeleri olarak beliren kelimeler de, ara sıra dilinden dökülebilirdi artık. Büyük kelimelerin "tarihsel" olduklarını ve zamanla anlamlarını yitirdiklerini iddia edecek kadar ileriye giden cahiller de kim oluyorlardı? Körlükleri, ya da yalnızca gevşeklik ve üşengeçlikleri yüzünden, kelimeleri cümlelerle karıştırmıyorlar mıydı? Bu modem insanlar nasıl yaşıyorlardı? Ve kiminle yaşıyorlardı? Ve artık yalnızca yüreksiz mırıltıların o korkunç kalabalık ağızlı, ama bütün olarak bakıldığında, nesnellikten gayri her şeyi andıran diline kulak verdiklerine göre, bu insanların asla hatırlamamak üzere unuttukları şey neydi? Yalnızca kamuoyundaki tüm tartışmalarda, günlük gazetelerde ve televizyonda değil, yeni kitaplarda, hatta en kişisel ilişkilerde bile kullanılıp duran günün gözde deyimlerinde neden *köpek adlarına* özgü o alçaltma, bayağılık kokusu, ruhsuzluk, tanrıtanımazlık, o insanın sinirlerini ayağa kaldıran yan, o beyinsizlik vardı? Neden artık dört bir yanda, kof bir çağın teneke dili çınlıyordu yalnızca? -Yetişkin, öylesine küçümsenen büyük sözleri her geçen gün daha iyi anlayabilmesini kesinlikle çocukla olan ilişkisine borçluydu; o sözlerin yardımıyla insan yükseklerde yolunu yitirmezdi; tersine o sözler hep daha yükseklere götürüyorlardı insanı ve bu yol herkese açıktı: Yalnızca "iyi niyet" ve "katı zorunluluğun" anlaşılması koşuluyla.

İşte kuşku, yetişkinin çocuğu, tek başına ya da rasgele birkaç çocukla birlikteyken değil, sürekli ve daha büyük bu topluluğun içinde gördüğü zaman doğdu. Bu çevreye, kalabalığın arasına, girmeye zorlandığı andan

itibaren bir huzur odağı olmaktan çıkmış ve her geçen gün, daha çok korkuyla büzüşen bir solucana benzemişti - durumu tüm diğer çocuklannkinden daha acınılasıydı. Artık huysuz değildi, isteksiz, ya da yalnızca keyifsiz de değildi (oysa yetişkin en azından bazı gerekçeler bulabilirdi bunlara), kendini kaybetmiş, perişan bir durumdaydı. Kendi başınayken, o güzelim dinginliğiyle esprili ve akıllı olan çocuk, topluluğun içinde, en iyi olasılıkla telaşa ve şaşkınlığa kapılıyordu; hatta genellikle, sancılı, nedensiz, ama izleyenin yakıcı bir biçimde duyumsadığı bir acı eşliğinde beliren, kör bir panik içine düşüyordu. Kargaşanın içine girer girmez, zorla suya batırılmış bir nesne gibi, tatlı canını kurtarmak üzere yine dışarıya kaçıyor ve mutsuzluk içinde, gözden ırak başka bir oda arıyor, ama çoğunlukla evin dışında bile kuytu bir köşe bulamıyordu. Çocuğun öyküsündeki dram boyutu asıl şimdi ortaya çıkıyordu; kaçınılmaz, dönüşsüz ve hepsinden önemlisi, cehennemi bir azap olarak. Ve tıpkı daha önceki güven gibi, bu kuşku da çocuğun farklı özellikleriyle değil, tüm varoluşuyla ilgili: Çocuğun varlığı, öyle oluşu (yani Her şey), artık düpedüz Hiçlik'ten başka bir şey olmayan (yani artık yalnızca acı çeken - acı çeken - acı çeken) bir öteki olmaya zorlandığında, doğanın gereği gibi görünen, bu imha dramına dayanabilecek mi? Burada yetişkini uğraştıran, duygusal, belki "aşılmış" ve amaçsız sorular; yine de kalabalıktan çıkagelip kalbini tam orta yerinden vuran ve salt kaygıdan çok daha hayati bir şeyleri dışavuran bu bakışlar sayesinde, kolayca anlaşılabilecek sorular. İşletmeye katkıda bulunan ana babalar, çocuğun bu davranışının nedenlerini biliyorlardı tabii (ve bunlara sevecen, saygılı bir tavırla değiniyorlardı da), ama yetişkin, onların bu açıklamalarında yalnızca köpek adlarını duyuyordu yine: Nedenini bilmese de, kendisinin durumu daha iyi anladığına inanıyordu.

Üstelik bazı çocukların, hatta bazı en küçük yaştakile-rin bile, birbirleri için uygun olmadıkları anlaşılıyordu. İçlerinde "kötüler" yoktu belki; ama hepsinin de "masum" olmadığı kesindi (olsa olsa aralarında, küçüklüklerinden beri etliye sütlüye hiç bulaşmayanlar vardı). Haksızlığın ne demek olduğunu hepsi biliyorlardı, yalnızca duygusal davrandıkları için değil, soğukkanlı bir biçimde tasarlayarak da haksızlık ediyorlardı, buna karşın haksızlıklarının *bilincinde* bile değillerdi - öyle ki, davranışları en alçak haydu-tunkinden bile daha korkunç ve aynı derecede yüz kızartıcıydı. Tartışılamayacak kadar açıktı şu: Aralarında -hangi cinsiyetten olursa olsun- öyle çocuklar vardı ki, yetişkinlerin gözü önünde, sözleri ya da tutumlarıyla

cellat rolünü oynamaktan daima hoşlandıklarını saklamaya bile çalışmıyorlardı; bunlar, yıkıcı etkinliklerini yansız bir bilirkişi edasıyla yürütüyorlar ve ardından, sanki bir görevi yerine getirmişçesine uzaklaşıyorlardı. Buna karşılık, azarlanmanın, alay konusu olmanın ve dayak yemenin - kısaca: kurban durumuna düşmenin hiçbir çocuğun hoşuna gitmediği de aynı derecede açıktı.

O dönemde yaygın kanı, çocukların arasındaki çatışmalara karışılmaması gerektiğini söylüyordu. Ne var ki, çocuğunun, zayıflığı yüzünden her gün altta kaldığını görmek, yetişkine çok zor geliyordu. Çünkü tam da bu çocuk, kendi çocuğu, asla direnmiyordu: Kafasına indirilen en acımasız darbelerin altında, olsa olsa çırpınarak boşluğu dövüyordu, ağzından çıkan sesler bile bir savunmadan çok, olabilecek en çaresiz yaratığın yakınmalarıydı yalnızca. Hakarete uğradığı ya da suçlandığı zamanlarda bile, asla benzer bir sözle karşılık vermiyordu; ama bir kenara da çekilmiyor, hasmının, sonuçta tek bir lafı, özellikle etkili olan tek bir sözü tekrarlayıp duran, hain çığlıkları altında tüm varlığıyla büzülüyor, karşılık verirken, ancak pek cılız bir sesle tüm suçlamaları reddederek ve bu görünüşü ve sesiyle sanıklığı tamamen hak ederek, zincirlenmiş gibi olduğu yere çakılıp kalıyordu. Bu beti benzi atmış, titreyen şey karşısında harekete geçmeden durmak olanaksızdı; böyle-ce yetişkin sık sık müdahale ediyor, saf tutuyor - nazlı, içe kapanık, uyumsuz çocuğunu da azarlıyordu.

Çocuklar birbirlerine yavaş yavaş kenetlenerek, zamanla, doğal, özgür ve hatta sevimli bir topluluğa dönüştüler yine de. Bu değişim belki de yalnızca, yetişkinin yeni bakışından kaynaklanıyordu. Yetişkin, bir bahar günü çocuklarla birlikte bir tepeye tırmanıyor ve yalnızca, birbirinden bu denli farklı bir sürü çocuğun arasında yürüdüğü için, oradaki eşsiz neşenin farkına varıyor. Duyduğu coşku sayesinde kendini çocuklara gerçekten dinleten sese de kavuşuyor. Sanki çocukların ortasına bir dalış bu; onlara daha önce dışarıdan bakarken görülen "kötüler" ve "kurbanlar", şimdi ortalanndayken kayboluyorlar. Kuşku yok: Ancak yetişkinin onlarla birlikte olmaktan duyduğu haz sayesinde, çevrede ne yapacağını bilemeden durmalar ve amaçsızca koşuşturmalar bir atılıma dönüşüyor; ve topluca ortak serüvene doğru çıkılan, gururlu ve artık hiç de çocukça sayılamayacak bir yürüyüşe. Eğimleri ya da yükseltileriyle, düzlük ya da engebeleriyle yeryüzünün doğurduğu o özel duygu, bellekteki izlenimin bir parçasıdır

genelde: Şimdi burada tüm çocukların hızla tırmandıkları, kesintisiz dikleşen bir yamaç var; aralarındaki mesafelerin uzaklığına ve konumlarını aralıksız değiştirmelerine karşın, genellikle her çocuk diğerlerine bakarak nerede olduğunu kestirebiliyor; ve hiçbiri de yol ınu yitirmeyecek. İnsanlar üzerinde bundan daha tatlı, daha güzel ve daha yumuşak bir gücü, yetişkin başka hiçtir yerde duyumsamamıştı.

Adamın yeni kazandığı bu gönül rahatlığı, kendi çocuğuna da bulaştı, ve çocuk yine eskisi gibi, olduğu -şey- gibi olabildi; aynı zamanda, diğer çocukların arasında bir eklem, bir saç rengi, bir ses tınısı olarak, yalnız zamanlarına oranla çok daha canlı ve kendine güvenli davranabiliyordu. Ondan sorumlu olan adam, anlıyordu: Çocuğu (tüm diğerlerini de) "kendi oluruna" bırakması yeterliydi - ama ideal düzeni sağlayan bir enerji, onlan bir araya toplayan bir heyecan olan bu tutum, ancak yetişkinin, kendi çocuğu (ve tüm diğerlerinin) gözünde "daima yanlarında bulunan kişi" olmayı sürdürmesi halinde etkili oluyordu: Yetişkinle birlikte, sanki bir banş gemisinin içindelermiş gibi, hızla yol alabiliyorlardı o zaman. Yetişkin böyle katmerli bir gücü yakalamayı sürekli başaramıyordu tabii. Gerçek bir sanat olurdu bu; ve böylece, iyi bir öğretmenin önemini yavaş yavaş anladı.

Ancak tam da şimdi, ortalık durulmuşken, çocuğun çevrede, diğer çocukların çoğundan daha farklı dolandığına kesinlikle emin oldu. Oyunbozanlığını artık sürdürmediği halde, hiç göze batmadan bile olsa, diğerlerinin ayaklarına dolaşıyordu hâlâ, ya da çok şişman çocuklarda da zaman zaman görülen abartılı bir gayret ve hafif bir şapşallıkla katılıyordu oyunlara. Ama daha da önemlisi, onu diğer çocuklardan açıkça ayıran konuşma tarzıydı (oysa dilinde yetişkinlere .özgü deyimler hiç yoktu); belki de daha yavaş konuşuyor ve kullanacağı her sözcüğü daha çok seçiyordu: -ne olursa olsun, bu yüzden diğerlerinin hızına ayak uyduramıyor ya da diğerleri kadar dikkatsiz olmadığı için ona kulak asılmıyordu. Şimdi gürültü patırtının içinden yetişkine yönelttiği kaçamak bakış, eskiden olduğu gibi, yalvararak, çaresizce donup kalmıyor artık, tersine, kötülük taşımayan bir alaycılıkla parlıyor. Burada, bu insanlarla birlikte olmaktan hoşnut - ama onun seçtikleri değil bunlar. Yetişkin bunun üzerine düşünebilir: Seninkiler de var. Başka yerdeler. Bir başka tarihin bir başka halkı var. Yalnız değiliz biz. Şimdi, şu anda bu halkla birlikte zaman içinde ilerliyoruz.

Asla yalnız kalmayacaksın sen. -Bununla birlikte, yetişkinin şimdi neredeyse sevinçle karşıladığı dram da yeniden ortaya çıkıyordu. Yetişkin, çocuklarını bir kavgaya hazırlayan pek çok ana babaya tanık olduğu ve onlan iyi anladığı halde, böyle bir şey yapmamak en doğrusu gibi görünüyordu kendisine.

5.

Adamın, geçen zaman içinde orman kıyısındaki köye alışmış ve orada şimdiden kendine ait yollar edinmiş olan beş yaşlarındaki çocukla birlikte, yeniden o sevilen yabancı kente göçmesi cüretkârlıktı, ama bu, uzun uzadıya düşünüp tartmaksızın, hiçbir neden gerektirmeyen, sıradan, hatta zorunlu bir şey gibi gerçekleşti. Yeterince açık değil miydi şu tablo: kendine ait olanı alan ve onunla birlikte alışılmamışa doğru giden biri? Bunu herkesin, hep yeniden denemesi gerekmez miydi? İnsanın kendine ait olan şey, ancak yabancı bir yerde kesin ve belirleyici bir anlam kazanmaz mıydı?

Üstelik bu dönüş, orada daha önce yarım kalmış düzenli yaşamın doğallıkla sürdürülmesi gibiydi yalnızca: Bu yaşamın doğduğu yer olarak o uzak metropol, arada geçen zamanda da hatırlanmıştı; bu kent yetişkine, iç ve dış biçimlerin, beden ve ruhun kaynaşması açısından kalıcı bir "gerçeklik" duygusu veren tek yerdi. Ve adam, himayesindeki adına da hep şuna inanmaz mıydı: "Benim için iyi olan, senin için de iyidir (ya da tersi)"?

Öteki ülkede çocuğun öyküsü bu kez, özel olaylar olmaksızın, küçük bir halklar-tarihi, hatta budun-bilim örneğine dönüştü; ve çocuk da, herhangi bir çaba göstermeksizin, korkunç, yüce, gülünç, ve bir bütün olarak bakıldığında, belki de gündelik-ebedi olayların kahramanı oldu.

Dışarıdaki olukta ırmak şırıltısıyla akıp giden, parlayıp sönen suyun ve metropolün çevresi üzerine kapanışıyla, başka hiçbir yerdekine benzemeyen gökyüzünün aydınlattığı kasvetli kiralık daireye varılan aralık günü; gökte asılı trafik lambaları, durmaksızın sallanıp renkten renge atlayarak ve sanki devasa, ama aynı zamanda tatlı bir gizi barındıran bir Batı Kapısına işaret ederek, boşlukta uzaklara doğru sıralanıyorlar. Yeni binanın, doğayı hep çok yakına getiren büyük cam yüzeylerinin yerine, şimdi, dış dünyayı geriye, gerçek ölçeğine çekilmiş gibi gösteren karolarıyla dar pencere kanatları; evdeki gürültüsüzlüğün yerine ise, yukarı kattan gelen ayak sesleri ve

yandan, insanın önce uzun süredir özlediği bir şey gibi dinlediği konuşmalar. Birlikte getirilmiş birkaç parça şey sayesinde -kitap ve oyuncak hayvanlar yeterli- dairedeki bir yığın yabancı eşyayla çabucak samimi olunuyor. Ve ardından, şaşılacak ölçüde aydınlık arka odalara bağlanan uzun holde, ansızın lüks bir otel süiti duygusu.

Bunu izleyen kış sonunda, yani yıl ortasında çocuğun okula gideceği ilk gün geldi. Yetişkinin planladığı bir şey değildi bu, rastlansaldı. Tıpkı bunun gibi, okulun özel bir okul olması da kendiliğinden gerçekleşti. Biricik halk olarak adlandırılabilecek o halkın çocukları için düşünülmüş bir okuldu bu; yeryüzünün tüm ülkelerine dağılışından çok önceleri, "peygamberleri", "kralları", "prensleri", "kurbanları", "putları", hatta hatta "adları" olmasa bile, "halk" olarak kalacaktan söylenen bir halk; çok sonralan yaşayan ah-bâra[1] göre, "geleneğin" ne anlam taşıdığını anlayabilmek için bu halka başvurmak gerekliydi: "dünyanın en eski ve katı yasası". Yetişkinin ait olmayı arzulamış olduğu biricik gerçek halktı bu.

Okul binası, tozlu küçük avlusu, dar ışıksız odalanyla ve aşağıda, toprağın derinliklerinde yol alan metronun patırtısıyla pek çok başka kent okulunu andırıyordu. Ama çocuğa okul yolunda eşlik etmek, hiç yaşamadığı ve sonuçta şahsi doyumu tümüyle aşan bir mutluluk duygusu olarak, doğru yolun bilincini veriyordu adama. Doğum yeri ve diliyle, en küçük hücrelerine kadar ve sonsuzluğa dek, coş-kusuz ve ereksizce sürüklenmeye lanetli gibi görünen o ilençli soydan gelen kendi çocuğu, yaşayan geleneği öğrenecek, onu kendi benzerleriyle birlikte sürdürecek ve geçici heveslerden arınmış o canlı ciddiyeti cisimleştirecekti; bir gelenek kurabilme yeteneği yokedilmiş adamın, gerekli olduğunu duyumsadığı halde, heveslerinin hafifliğinde her gün acıyla yitirdiği ciddiyeti. Çocuk yalnızca geçici olarak, bir yarıyıl için kabul edildiği halde, adam onu ileride de orada tutabilmeyi umuyordu, yalnızca okulda da değil üstelik. Çocuğun tüm haliyle, hatta farklı göz ve saç rengiyle de oraya ait olduğu apaçık görülmüyor muydu? Çocuğun, diğer çocukların arasında, bu biricik halkın örnek tarihini yalnızca izleyerek değil, aynı zamanda katılarak da, küçük işaretlerle tekrarladığı farklı şenlikler, "cemaat'' ya da "kabul töreni" gibi kelimelere nihayet makul bir anlam kazandırmamışlar mıydı? Yetişkin, çocuğun çizdiği öteki yazının harflerinden birini ilk kez gördüğünde,

tarihsel bir ana tanık olurcasına duygulanmamış mıydı (üstelik tarihçilerin bir zamanlar yaptıkları gibi, yazının açık anlamını da aynı anda sezerek)?

Çocuk da okuldan hoşnuttu. Okula alışması bile gerek-memişti: Her çengelde, çeşitli renklerde kat kat paltoların asılı durduğu o küçük ön odanın eşiğinden içeriye atılan ilk adımla birlikte, korkuyu unutmuştu; belki de insanın taşıdığı bir ağırlığı unutması gibi: o bildik karmaşanın ortasında, derhal ve bir daha unutulmamak üzere görüldüğünü çocuğa hissettiren öğretmen kadının sayesinde biraz da. O yaşlı kadın (gözlendiğini, hatta içinin okunduğunu ötekine sezdirmeden) sınayarak, ama yine de karşı konulmaz bir konukseverlikle bakma sanatına hâkimdi. Ve kendi kökeni sayesinde Almanca konuşarak, çocuğa kısa bir süre içinde ülkenin dilini öğreten de o oldu. Yetişkin, daha yaz gelmeden, çocuğun öteki çocuklarla, onların dilinde akıcı bir biçimde konuştuğunu duydu. Çocuk o dile her geçişinde, sanki yoktan var ediyor gibi göründüğü, zarif, kendine güvenli, ama metropol yerlilerinin o çoğu kere sahte peltek söyleyişinden arınmış yabancı diliyle nasıl da sevimliydi! Adam onu dinlerken, eskiden kendisinin de farklı, yabancı bir dili, zaman zaman nasıl şiddetle arzulamış ve çocukluk oyunlarındaki belirli bir uydurma dili nasıl gerçek bir yabancı dil yerine koymuş olduğunu düşündü. Şimdi çocuğunun pek çok konuda kendisinden ileride olduğunu görüyordu ve zamana -içinde yaşadığı döneme- gönül borcu duyuyordu.

İkisinin yaşamı güzel bir düzene oturmuş gibi görünüyordu; öyle ki sınıf öğretmeni eğitim yılının sonunda çocuk için başka bir okul önerdiğinde, adam bu durumun bir olay, bir emsal oluşturmasından cesaret alan birinin ısrarıyla karşı çıktı ona. Hemen bir sonraki sonbaharda dini eğitim başlayacakmış ve kökten farklı bir geleneğe bağlı olan çocuk, bundan yalnızca zarar görebilirmiş. Yetişkin, kendisi gibiler için, ne kadar özlerlerse özlesinler, hiçbir geleneğin geçerli olamayacağına, en azından kendisinin çocuğuna gelenek adına hiçbir şey aktaramayacağına kadını da ikna edebilmek uğruna, onyıllarla sınanmış tüm deneyimlerini toparladı; ama yaşlı öğretmen konuyu ondan daha iyi biliyor gibiydi ve yalnızca başını sallamakla yetindi. -Ertesi gün adam, haksız yere dışlanmış biri gibi, çocuğuyla birlikte okuldan ayrılıyor; bunun sorumluluğu da canavar bir halktan gelen birisi, şerefsiz bir halksız olarak ona ait.

Aynı yıl adamla çocuk arasında, yalnızca uyumsuzluktan farklı bir uyuşmazlık da çıktı ortaya. Geçmiş yıllarda adam, çalışmalarını bütünüyle, reşit olmayan bu yaşam yoldaşına göre düzenlemişti: Gündüzleri, deyim yerindeyse, onun "besleyicisi" olmaktan daha fazla bir şey yapamazdı, hatta zamanla bunu güzel bir rol ve insanca bir uğraş olarak da düşünmeye başlamıştı (hizmet etmek bir keyif olabilirdi), bu uğraşın ardından, akşamları başka bir etkinliği sürdürmeyi başaramasa bile; arada şarap, kitap ya da televizyon gibi paydos saatine özgü şeylere karşı şiddetli bir özlem duyarak, tek başına, suskun, çoğunlukla saatler boyu ne yapacağını bilemeden olduğu yere çöküp kalıyordu, ta ki bu suskunluk denizinin ortasında bir biçim, belki de ansızın belirene ve başında çakıldığı masayı bir işlik tezgâhına dönüştürene dek. Ama bunlar arada kotarılan küçük işlerdi ve adamın tıpkı bir cennet düşü gibi, hayalini çoktan beri kurduğu, gerçekleştirildiğinde, süreğen varoluş yasasını da ışıtacak o daha büyük iş, onu giderek sıkıştırıyordu.

Üstelik o ülkede neredeyse bütün gün süren okul sayesinde, o an gelmiş gibi görünüyordu. Ama sekiz boş saat de yeterli olmadı: Eğer örnek bir güçle ve doğru bir sıra içinde yapılacaksa, iş yolculuğunun gece gündüz (en azından kafasında) sürmek zorunda olduğu anlaşılıyordu; ve çocuk, özel bir rahatsızlık vermese bile, bu çalışma düşünü bölüyor, onu daha başından engelliyordu. Böylece küçük bilgiler, belki mantıklı bir sıra içine sokulabiliyorlardı, ama bir işi asıl yücelten ve böylelikle onu başkaları için de bir sevince çeviren şey, yani yaşanmışın bir buluşa dönüştürülmesi, çok seyrek başanlabiliyordu. Ve biçimin, adama göre çocuk yüzünden, gerçekleşmeyişi, yalnızca bir olgu olarak bile düş gücünü felce uğratıyor, yetişkini görevinden alıkoyuyordu.

Şimdi ikisinin arasında, şiddet değilse de, tatsızlık hâkimdi; hatta zaman zaman, adam tarafında, kendisinin bile farkına varmadığı bir düşmanlık. Kendini ne bir işe, ne de çocuğa verebiliyordu - ve çocuk, değişikliği sezerek kendiliğinden adamdan uzaklaştı, kırılıp küserek değil, gururla; ve yeri geldiğinde, üçüncü bir kişiye şunlan söylüyor: "Onu artık görmek istemiyorum. Gitsin yanımdan." Çocuğun, kısa ve öz kopma tehdidi bu, öyle ki yetişkin içten korkuyor ve aklı başına geliyor. Adam, büyük yolculuğunu ileriye erteliyor ve bundan böyle, kendisi gibi, bir şeye karşı sorumluluk taşıyanların yaşam düşleri adına gündelik sı-radanlıklara sırt

çevirmelerine kuşkuyla bakmaya başlıyor. Böylelerinin işleri pırıltısını yitirdi; onlara inanmıyorum artık. (Ve tabii buna rağmen kafasının içinde hâlâ tilkiler dolaşıyordu.)

Böylece şimdi yalnızca küçük işlerini üretiyordu yeniden ve sonuç olarak bundan hoşnuttu. Sık sık hiçbir şey yapmadığı da oluyordu. En yüksek noktalardan en alçağına dek, yalnızca tüm yönlerde kenti arşınlıyor ve özgürleştiren bir avareliğin tadını çıkarıyordu. Etkinlik dönemleri neredeyse yalnızca çocuğun olmadığı haftalara rastlıyordu (çocuk "yeşil sınıf' diye nitelenen bir toplulukla birlikte kent dışına gittiğinde ya da yaz boyunca annesinin yanın-dayken); ancak adamı her gün işinin başında tutan fanatizmde, eskisinden farklı olarak, sıkıntı veren, gizlenen bir yan vardı artık: Sanki bir zamanlar, yeniyetme için düş olan şey, yetişkinde neredeyse ağır bir yüke dönüşmüştü. Hatta Büyülü Işığın parladığı anlarda bile artık hiç kimseye yönelemediği evin içindeki boşluk, öylesine karşı konulmazdı ve zehirli bir gaz gibi öyle içine işliyordu ki, adamı da donuklaştırıyor ve içini boşaltıyordu. O zaman anlıyordu: Günlerin akışına o kutsanmışlığı veren aslında çocuktu. Onsuz dünyadan kopmuştu adam; yaptıkları gözüne ölçüsüz ve gereksiz görünüyor (bir keresinde *çocuksuz* olarak dünyanın en güzel kadınıyla en sefih bir yaşantının hayalini kurmuş olsa bile). -Bir gece eve döndüğünde, dairenin korkunç sessizliğinde bir yere yaslanıp kalıyor ve insanların katıksız yalnızlıktan oldukları yerde düşüp ölmelerini anlayabiliyor.

lam da bu dönemde adam, yaşayışı ve yaptıklarıyla döneminden kaçtığını ve gerçekliği görmezden geldiğini, giderek daha sık duymak zorunda kalıyordu kendisini ziyarete gelenlerden. Eskiden olsa böyle suçlamalara mutlaka karşılık verirdi. Ama çocukla geçen bunca yılın ardından, artık hiç kimse ona gerçekliğin ne olduğunu söyleyemezdi. Çalışmayla çocuk arasında kararsız kalışının çözümsüzlüğü de, "modem zamanın" yalan yaşamından nihayet arınmış ve olayların üzerinde kalan bir tür durağan ortaçağı çocukla birlikte sürdürdüklerini yavaş yavaş kesinleştirmemiş miydi adamın zihninde; böyle bir ortaçağ gerçekte belki hiç varolmamıştı, ama adama, hasta yatağında olsun, ay-alıklarda olsun ya da yalnızca hoplayarak yürüyen çocuğun ayak seslerinde olsun, tüm güncelliğin ardındaki hakiki, hatta neden olmasın, gerçek zaman olarak görünmemiş miydi bu zaman?

Oysa bu gerçeklikçiler yalnızca yeni bir çağın tiranları değillerdi tabii: Gerçekliğin derecelerini ölçerlerken, tarihin o en eski deniz savaşı tasvirlerindeki, çarpışmadan sonra suda sürüklenen cesetleri ve yıkıntıları sayarak zafere ya da yenilgiye karar veren tarafları andırıyorlardı daha çok - onlar da insan sonsuzluğunun bir parçasıydılar, ama kötü olanının. Bu doğuştan savcılarla tartışıldığı zaman, bunların dünyaları sıralayış tarzlarıyla -ki, "üçüncü" ve "dördüncü" dünyalar bunların "en asli" olanlarıydılar- genelde gizli bir suçu, hatta çoğunlukla kefareti bile olamayacak bir ihaneti gürültüye boğdukları ortaya çıkıyordu üstelik. (Böyle zamanlarda, bu maskelerin gözyaşları da garipti!) Böylesi "gerçeklik düşkünleri" ya da "kitle insanları" -eskiden beri her yer bunlarla kaynıyordu mutlaka-adama Anlamsız Varlıklar olarak görünüyorlardı: Yaratılıştan kopmuş, çoktan ölü, yollarına sağlıklı, hem de haince devam ediyorlardı; arkalarında elegelir hiçbir şey bırakmıyorlar ve yalnızca savaşmaya yarıyorlardı. Onlarla hesaplaşmak bile yararsızdı; çünkü her gündelik felaketin kendilerini doğruladığına inanıyorlardı. Bir şeyler kuran hiç kimse onlarla tek bir söz etmemeli, hatta onlara görünme-meliydi: Onlar yabancıydılar ve ben yabancılarla konuşmam - uzak durun hepiniz. Ses olan benim -siz değilsiniz!- Böylece adam, onlar gibi kasvetli konukların içeriye girmelerini kesin olarak engellemeye, ayrıca onlara "gemileriyle denizi kaplama fırsatı"nı tanımamaya karar verdi. Ve ancak bundan sonra, bir gerçekliğin çağıltısını yeniden duydu. Bizimle kal, Çağıltı!

Aynı yılın yazında çocuk ebeveyniyle birlikte, yaşadığı ülkeden, kadının yanında okul tatilini geçirmek üzere, doğduğu ülkeye döndü. Sonbaharda adama yeniden dönebilmesi için, eskisinden çok uzakta olmayan, yeni bir okul bulundu. O otomobil yolculuğunda yol, deniz seviyesinin pek az üzerinde, metropolün merkezini oluşturduğu çanaktan başlayarak ortadaki sıradağlara dek çok düzenli bir ritmle yükselen, çok geniş, kademeli bir araziden geçiyordu; dağların sırtından bakıldığında, izleyen ovanın ortasındaki, sınırı oluşturan nehrin arkasından büyük komşu ülke görünüyordu; bir dünya savaşı sırasında bu tepeler için çok çarpışılmıştı ve tepelerin neredeyse tamamen çıplak oluşu (ki başka bir nedeni vardı bunun) çatışmalar için pek çok anıt-yapıdan daha kalıcı bir anıt oluşturuyordu.

Yolculuk günü öğleden sonrası üçü birlikte oradaki böyle ağaçsız bir tepenin yamacında, çok aşağılarda, neredeyse bir günlük yoldaki havzaya

kadar inen kademeli arazinin yapısını açık bir biçimde gösterdiği batı yönüne çevrilmiş bakışlarıyla oturmuşlardı. Burada, adamla kadının arasında, önceki bazı tartışmalara oldukça benzeyen bir tartışma başlamıştı; herhalde -diye bir kez daha elinde olmadan kurmuştu adam- şu anda, dünyanın her yanında, anlaşamayan çiftler arasında karşılıklı gidip gelen ifadelerin tıpatıp aynılarıyla. (Adam şimdiye kadar kesin bir ayrılığı istememişti, resmi makamlardan gelen üçüncü bir kişi, ne kadar deneyimli ve işinin ehli olursa olsun, çocuğa kadına ve ona ilişkin hiçbir şey bilemeyeceği ve tüm mahkeme kararlarını pervasız ve ayıp bulduğu içindi bu.) Bununla birlikte durum ciddi; ve kendi görüşüne ve arazinin bi- timsizliğindeki barış yasasına rağmen, suçlamalarla dolu kaçınılmaz atışmaya dalıyor, tıpkı renkler ve seslerden yoksun bir çöle dalar gibi.

Nihayet kafasını kaldırıp baktığında, çocuğun her iki yetişkinden de uzağa çekilip oturmuş olduğunu görüyor. Uzaktan, yüzü solgun ve katı görünüyor. Yamacın üzerinde uzayıp giden küçük yabanmersinleri güneşte parlıyorlar. Tepenin eteğinde bir bataklık. Gün ışığı, aralarda koyu bulut gölgeleriyle göz alıcı bir aydınlık yayıyor; ve üç figür gölgede beyaz işaret taşlan gibi çömelmişler.

Yıllar sonra, yine bir yaz vakti, adam aynı tepenin sırtına, çoğunlukla üzüm bağları arasından geçen anayol üzerinden, doğudaki ova tarafından yaklaştı; yalnız başına ve bu kez otomobille değil yürüyerek; ve akşama doğru sırt karardığında, ağır ağır yürüyen adam, uzakta derece derece koyulaşan heybetli karanlığın içinde ansızın, kendisini orada olmayan diğer ikisiyle bir arada görüyor, sanki dağlarda tüm azametleriyle oturan eski efsanelerin krallan gibi, ancak yine de onlardan çok farklılar; "aile” olarak değil, orada erişilmez bir maddeyle sarmalanmış bir üçlü gibi. Adamın kendini çoğul olarak gördüğü tek gizem anıydı bu; ve yalnızca böyle bir an söylenceyi içerir: ebedi anlatıyı. Aydınlanma yitiyor, ancak bir yücelmişlik kalıyor: Gezgin o yüksek ovada, hâlâ lacivert örtüye bürünmüş dağlara doğru yürüyor, kafasında, kimsenin bir sonuca bağlayamayacağı şu düşünceyle: "Ben dünyanın gizi üzerinde çalışıyorum." Ve tıpkı bir zamanlar o meydan gibi, bu yerin de ileride çocukla birlikte hatırlanacak, özel bir adı var: *Le Grand Ballon.*

Ama bir sonraki kış, kente dönüşten ve okul değişiminden birkaç ay sonra, yetişkini ömrü boyunca yönlendiren uzlaşma arzusunun aceleci, sabırsız ve hepsinden önemlisi, olguları göz ardı eden yanı çocuk sayesinde bir kez daha görüldü - bununla birlikte yetişkin, yine de bu arzunun akla uygunluğundan hiç kuşku duymuyordu.

Bir gün göndereni belirsiz bir mektup geldi; mektupta çocuğu, o biricik halka en kötü eziyetleri çektirenlerin soyundan geldiği için, o halk adına ölümle tehdit ediliyordu; pek kullanılmayan tumturaklı sözlerle (sözlüğe başvurulduğunda, anlamların açıkça ortada olduğu anlaşılıyordu tabii).

Adam, o halkın okulunun geniş çevresi içinde, o çevreden bazı yetişkinlerle karşılaşmıştı; bunlarla daha sonraları da buluşmuş ve onları geçmişte tanıdığı yabancılara oranla, çok daha farklı yollardan ama çok daha yakından

tanımıştı; şimdi o mektupta, "milyonlarca kurban yeniden dirilmedikçe", "parça parça etmekten, doğramaktan, vs." söz eden ve tehdit mektubunun sonuna Eski Ahit'ten alınma bir ad koyan kişinin kim olduğunu böylelikle çabucak anladı. Adamın adresini bir dedektif gibi araştırarak buldu, cebine bir bıçak yerleştirdi ve derhal yola koyuldu; bir sallapatilik duygusuyla, ama yine de tarihsel bir olayın tam odağında bulunduğu bilincini taşıyarak. Hatta sonra taksideyken bıçağın kalbin tam ortasına saplanmasına varan hareketlerin kısa ve açık sıralanışını aklından geçiriyor ve bunun öncesinde kendisini, bir mahşer yargıcının infaz anma özgü tavnyla, gösterişli bir biçimde orada dururken görüyordu (nehrin öte yakasına yapılan uzun yolculuk da bu tabloya uygundu); ama mektubu yazanın eşiğinden içeriye adım atar atmaz, kendini gülünç ve garip hissediyor yalnızca. Öldürmüyor - böyle bir durum söz konusu değil. Bileklerinde dermansızlıktan başka bir şey yok. Gerçi ötekini, deyim yerindeyse, bir arka odaya doğru itekliyor önce -ama orada yalnızca karşılıklı hınzır hınzır sırıtarak dikiliyorlar, hatta ikisinin de, bir biçimde gururu okşanmış: Birisi, mektubun kaynağını ortaya çıkarırken gösterdiği keskin zekâ örneği hayranlık uyandırdığı için; ötekiyse, ciddiye alındığı için. Birlikte soğuk evden çıkarak, yakındaki büyük mezarlığa gidiyorlar, orada aşağı yukarı geziniyorlar, bir sürü şey üzerine konuşuyorlar ve sonunda, asla düşman olamayacaklarını anlıyorlar, ama hiçbir zaman dost olamayacaklarını da.

Ancak karanlıkta yalnız başına eve dönerken olup biteni kavrayabildi adam. Evin yakınlarındaki sakin bir sokakta, tepedeki gece göğünün ortasında, huzur dolu kızıla çalan san bir ışıkla aydınlatılmış tek bir çatı penceresine bakıyor ve olduğu yerde duraklıyor. Şimdi hışmı nihayet bir biçim kazanıyor, daha doğrusu bir hiddet bu: Ve adam burada, kendi yaşamlan için tarihi kullanan fuzuli yaratıkları lanetliyor, burada tarihin kendisini de lanetliyor ve kendi adına inkâr ediyor onu; burada, kendisini, yüzyılın gecesinde ve kıtanın boş sığınağında ilk kez çocukla yalnızken görüyor - tüm bunlar, aynı zamanda ilerisi için, yeni, farklı bir özgürlüğün enerjisini veriyor. Ama çocuğun öyküsü adına da o günün hâkim duygusu: hiddet. Bu, hüzün ve neşeyle birlikte gerçekliğe en yakın duyguydu.

Çocuk ise ilk yıl boyunca yeni okulunda çoğunlukla mutsuzdu. Oysa binası ve konumuyla daha güzelini düşünmek olanaksız gibi görünüyordu - insanın ancak düşlerinde görebileceği türden bir okul. Yapı küçük ve karmaşıktı, buna karşın bir gemi ya da ada evi kadar aydınlıktı ve çok yakın olmayan metropol binalarının önünde, sanki kendi topraklanndaymış gibi yükseliyordu; yapıyı çepeçevre saran bahçe, fazla kalabalık olmayan sakinlerinin saklanabilecekleri yeterince kuytu köşelere bölünmüş, yer yer çoraklaşmış ve kumlu, ya da tozlu deliklerle ve içinde tavuklann veya başka evcil hayvanların oturdukları tel kafeslerle dolu; ama yine de bazı köşelerde, egzotik çalılıklarıyla, içinde renkli balıkların yüzdüğü minyatür bir taş havuzla ve yapının cephesini de örten dallara ve yapraklara bürünmüş küçük bir heykelle, tıpkı bir asilzade bahçesi gibi çitlerle çevrilmiş; en tuhafı da, bir çıkmaz sokağın sonundaki okula giden yoldu, kentten çıkanlarca yoğun olarak kullanılan bir çevre yolundan sapıyor, sayılan pek kabarık olmayan birkaç dükkân cephesinin ve mahalleye özgü bazı giriş kapılarının ardından ansızın daralıyordu; daha da önemlisi, bu sapaktan itibaren yol artık asfalt değildi, okula dek giden son bölümü, toprak bir yol olarak sürüyordu, açık renk taşlarla kaplı, balçık sarısı, yağmurla aşınmış ve iki yandaki alçak duvarların kıskacında bir çukurluk gibi; bu çukur yolda, ışık da, sesler de, hemen yanıbaşındaki milyonluk kentten farklı; burada katıksız bir arazi manzarasına kırsallık da karışmıyor.

Gene de çocuk önceleri bahçe kapısından okul avlusuna, itilip kakılarak sokulmak zorundaydı. Yetişkin, yakasını çocuktan kurtarır kurtarmaz yokuş

aşağı gözden kaybolmazsa, çocuk kalabalıktan sıyrılıp geriye dönmeye çabalıyordu.

Bu okula gidenler, artık o halkın çocukları değil, çevredeki mahallelerden gelen, çok farklı ana babaların çocuklarıydılar. Oradaki ilk aylar bir önceki yılın tersine, yetişkine de daha çok ruhsuz bir işletmeyi hatırlatmıştı. Okulda, -burası resmi eğitimden önceki, bir tür ara kurum olduğu halde-nesnelerden kopuk adların, anlamadan ezberletil-mesinin de payı vardı bunda; çocuğun üzerinde, resmi makamların uğursuz, üstelik de tümüyle anlaşılmaz kurallarının, kafasına zorla sokulduğunu düşündüren bir etki yaratıyordu bu. Çocuk evde oturmuş, bir gün sonra sorulacak herhangi bir ırmağın uzunluğunu ya da bir dağın yüksekliğini yüksek sesle ezberlerken, adam, dünyadaki çocukların kocaman açılmış, korkudan donuklaşmış gözlerle, insanlığın sözümona bilgisini nasıl tekrarladıklarını asla unutmamak ve sonsuza dek aktarmak gerektiğini düşünüyordu.

Çocuk, ancak ilkbaharın sonuna doğru okula ısındı. Yetişkin, özel bir art niyet taşımadan, yalnızca kendisi de hevesli olduğu için, bazı ılık akşamlarda çocuğu mahallede gezintilere çıkarıyordu; bu gezintilerde, düzenli bir biçimde her seferinde o toprak yola sapıyorlardı. Çocuk okulunu boşken görüyor şimdi, akşam karanlığında. Okulun müdiresi de olan o aksi, yaşlı kadın, o saatlerde okulun önündeki bitkileri suluyor, kumu bir sonraki gün için tırmıkla düzeltiyor ve küçük hayvanlara yem veriyor. Yapıdaki sarmaşıklar kat kat açılıyor. Duvarın içindeki ahşap bölümler görünüyor. Uzaklardan, arka plandaki kentten felaket habercisi araçların sirenleri. Karanlık çalılıklarda bir uğultu. Kümes hayvanları artık uyumuşlar. Yolun taşları üzerinde bir parıltı. "Biraz daha kalalım, n'olur!"

Okul yılının son günlerinde, sabahları da, henüz ortalarda kimseler yokken, parmaklıklı kapıdan içeriye girmek, bahçede bir noktadan diğerine gitmek ve sonradan gelenlere kendini "birinci" olarak göstermek, çocuk için bir sevinç kaynağına dönüşüyordu. Hatta küçük okulda bunu izleyen yıl boyunca çocuğun, yetişkinle birlikte akşama doğru eve düpedüz isteksizce yürüdüğü, okul binasının çevresinde, diğerleriyle birlikte kalmayı yeğlediği de oluyordu. Orada, küçük kalabalığın içinde, artık bir özelliği olan bu yerde, tüm dikbaşlılığını unuttuğu, ama duyarlık ve inceliğini de koruduğu, iyi, en azından kendine uygun bir toplumun içindeydi artık. Kışın sınıfıyla

birlikte dağlara gittikleri zaman, sıla hasreti denilen belaya hiç tutulmamıştı (oysa bir zamanlar, onun atalarında onulmaz yaralar açmıştı aynı bela): Yabancı ellerde geçirdikleri ilk akşam ağlamaya en son başlayanlar arasındaymış ve ağlaması da yalnızca diğerlerine "eşlik eder" gibiymiş. Okulda çoğunlukla gereğinden fazla katı davranılmasını kayıtsızca kabulleniyor, hatta bunu, kendisine gösterilen bir ilgi olarak algılıyordu; haksızlıkları şaşkınlıkla karşılıyordu (bu, oldukça etkili bir karşı koyma biçimiydi üstelik); ders çalışmak denen şey de, konuların verdiği ağırlıktan zamanla kurtuluyor, hatta günün akışı içinde heyecanlı bir kumar olarak özel bir yer kazanıyordu; bir okul defterini açmak -şimdi yeniden gözünün önüne getirirken, yetişkin için de- iç açıcı, açık havaya, aydınlığa yönelen bir bakış olabiliyordu.

Sonraki yaz -küçük okuldaki ikinci yılın sonunda- bir kapanış şenliği yapıldı; yetişkin, alışkanlıktan ötürü, aciz bir yaratık gibi düşündüğü çocuğun bir tür bedensel dönüşüm de geçirmiş olduğunu orada görüyor. Dışarıda, daha çok bir halka oyununu andıran, bahçedeki dansa katılıyor çocuk; daha ilk adımında doğallığın ta kendisi; üstelik yalnızca diğerlerinin arasında herhangi biri gibi dans etmiyor, tersine, oyunun akışı içinde, halkanın başını çeken kız olduğu apaçık görülüyor; üstelik yüzünde, tedirgin seyircinin korkuyla beklediği utangaçlığın izi bile yok. Her seferinde, hızlanma ya da yavaşlama ve yön değiştirme komutunu, zafer kazanmışlara özgü sakin bir ifadeyle veren o; bu zafer sayesinde bahçenin tüm ahalisi de, bu tabloda okul avlusunun uçuşan tozları arasından güçlü renklerle parlıyorlar.

Bu başkalaşım belki de öncelikle, ayrılıktan kaynaklanıyordu; çünkü aynı gün o küçük okulun varlığı son buldu, öğrencileri dört bir yana dağıldılar. Bunu izleyen sonbaharda da resmi okullara geçtiler, hemen her biri bir başka okula.

- 7.

1

ahbâr: Benî İsrail bilginleri, (ç.n.)

7.

Nehrin öte yakasında, yüksek bir düzlüğün üzerindeki banliyö evine taşınıldığı için, yeni devlet okulu da kent kapılarının dışında, batı yönünde denize kadar giden büyük bir demiryolu hattının oldukça yakınında bulunuyordu. Yetişkin, çocuğun burada geçiş dönemine katlanabileceğini düşünüyordu; bundan emindi hatta, çünkü okul, binası ve konumuyla birçok bakımdan o sevilen "küçük okula" benziyordu: Burada da, bir okul binasından çok, ihtişamlı bir taşra malikânesini ya da bir konağı andıran, yeşilliklerle örtülü cepheler ve duvarların içinde koyu ahşap kirişler vardı. İçeride de, sınıfların benzer temel planları, eski yöne bakan pencerelerde, tıpkı eskisi gibi, bir avludaki ağaçların görüntüsü; burada da, damar damar kökler, çalılıklar, çalı çırpı yığınlarının içinde eski bahçenin kuytu açılan tekrarlanıyordu (yalnız tüm bunlar biraz daha büyüktü). Hatta okula giden yollardan biri, tıpkı o toprak patika gibi, asfaltlanmamıştı ve eskisini andıran yumuşak bir eğimle yükseliyordu - özellikle de bunun, çocuğa bir alışkanlık duygusu vermesi gerekmez miydi?

Ama çocuk, yeni okul karşısında duyduğu tepkiyle donup kaldı, zamanla hafifleyeceğine, her geçen gün daha da şiddetlenen bir tiksintiye dönüşen tepkisiyle. Akşam gezintileriyle uygulanan reçete de işe yaramıyordu şimdi: Orada barış içinde bir yer vardı belki - ama ertesi sabah yine yalnızca yersiz bir sefillik oluyordu. (Daha kahvaltıdayken, ışınlan yiyeceklere yapışıp sünen, ağda gibi bir tasa tükürüğü.) Başlarda çocuğu evde sıkça ziyaret eden okul arka-daşlan, sonraki günlerde okulda ondan açıkça kaçıyorlardı. Bunun nedenini çocuk da -henüz sekiz yaşında bile değildi- biliyor ve şu sözlerle dile getiriyordu: "Alman olduğum için istemiyorlar beni."

Ancak en kötüsü bu da değildi - böyle sözler, hatta genelde sözlerle dile getirilen düşmanlıklar onu daha az yaralıyordu: Görmezlikten gelinmek, bir kenara itilmek, hep boşuna kendine bir yer aramak belki de hepsinden daha kötüydü - öyle ki, şimdi en çok "teneffüslerden" korkulur olmuştu. Yetişkin akşama doğru çocuğu almaya geldiğinde, en uzak köşelerde bulunsa bile, uzun süredir yolunu gözlerken buluyordu onu genellikle.

Ümitsizlik büyüklerde çeşitli yollarla gizlenebilirdi belki, ama bir çocukta, ne olursa olsun farkına varılıyordu; ve umutsuz bir çocuk görmek

dayanılmaz bir şeydi. Hima-yesindekini okuldan almak, yetişkine açıkça acil bir gereklilik gibi görünüyordu; ve adam o aylardan birinde, ikisinin başkalan olmadan da pekâlâ yaşayabileceklerini, ağzından çıkanlara kendi de şaşarak, yüksek sesle söylediğinde, karşısındakinin sanki ta içinden ürkütücü bir çığlık ya da onaylayan bir inleme koptu.

Adam düşünüyordu: Ötekilerle birlikte bir halka içinde dans eden çocuk imgesi bir aydınlanma değil miydi? -Hayır, çocuk yalnızca ona ait değildi. Evet, onun daha büyük bir topluluğa gereksinimi vardı; böylesi bir topluluğa uyum sağlayabilirdi ve bunun için yaratılmıştı üstelik! Doğru yol buydu, çocuğa uyacak bir topluluk vardı ve geriye dönüş söz konusu olamazdı.

Derken, o dansın tuhaf bir tekrarı bu düşünceye kesinlik kazandırdı. Önceki küçük okulun bir öğretmeni ölmüştü ve yetişkin çocukla birlikte banliyöden tekrar eski mahalleye, cenaze merasimine gitti. Eski öğrencilerin hemen hepsi, ana babalarıyla birlikte kiliseye gelmişlerdi; birbirlerini kapanış şenliğinden sonra bir daha görmemiş olan çocuklar, daha ayin sırasında başlarını çevirerek durmaksızın birbirlerini arıyorlardı. Kasvetli kubbenin altında, çocukların yalnızca elbiseleriyle değil, yüzleriyle, hatta tüm hatlarıyla, büyüklere göre daha aydınlık görünmeleri dikkat çekici; yoksa gölgede kalmış, hareketsiz yetişkin siluetlerinden mi kaynaklanıyor bu? -Ayinden sonra, kilisenin önündeki meydanda bir arada dururlarken artık neredeyse yalnızca çocukların sesi duyuluyor. Çığlıklar atıyor, kahkahalarla gülüyor, el ele tutuşarak düzensiz bir çember oluşturuyor ve sessizce birbirleriyle konuşan cenaze konukları arasında, haykırışlarla dönüyorlar; onlara bu dansı yasaklamayan, tersine çevrelerindeki bu yabansı coşkudan, biraz önceki yas törenine oranla belki de daha çok duygulanan konukların arasında. Mahallenin üzerinde, sapsarı parlayan dolunayla ve ayın altında cinler gibi halka olmuş çocuklarla, çok ender rastlanan berraklıkta bir akşamüzeri bu. -Ayrılık zor geliyor bunun ardından; kısacık bir an için tek bir bedenin parçası olan, birbirine dolanmış bir sürü kol ve bacağın çözülüşü. Çocukla yetişkin, neredeyse yalnız başlarına, banliyö otobüsüne geçip oturana dek uzun bir zaman geçiyor. Çocuk bitkin, ama yine de canlı ve mutlu olduğu da söylenebilir. Özellikle de şaşkın: eskiden tanıdığı o insanların hepsini ansızın yeniden gördüğü için, onlar tarafından böylesine sevinçle karşılandığı için ve öğretmenin ölümünü halka dansı sırasında

tümüyle unutmuş olduğu için. Boş gece otobüsünün iç ışıklan bembeyaz; metal direkler ışıkta yansıyorlar. Köprüyü geçiyorlar: Nehrin sulan yükselmiş ve bu gece nehir, şurada burada yansıyan ay ışığı ve yükselen suların içinden tepesini gösteren çalılıklarla, hiç alışmadıkları kadar geniş ve karanlık görünüyor. Kendi başına oturan ve diğerleriyle birlikte geçirdiği saati kafasında tekrar tekrar canlandıran çocuğun coşkulu, hayat dolu yüzü, oradaki seyredene trajik bir güzellik içinde görünüyor.

Ölen kadın öğretmen çocuğa çok bağlanmıştı; yetişkin bunu düşündüğünde, yeni okuldaki yabancılığın -fazla kafa yormadan, kendi geçmişinden türeterek ka/ar verdiği gibi- okulun "resmiyetinden" değil, çocuğa (belki de yalnızca bu çocuğa) uygun olmayan öğretmenden kaynaklandığını da anladı. Bir öğretmen tarafından gösterildiği zaman, bir tür merhametsizlik gibi haince bir etki yaratabilen, tut-kuşuz, (iyi niyetli bir güç ve müdahale isteminden yoksun) tanrı benzeri bir dostluğun varlığını hissetti. Yetişkin, sık sık içine düştüğü kendi kayıtsızlığında da böyle bir dostluğu gördü belki ve böylece gaddarlığın nereden doğduğunu anladı - ancak yine de, bir çocuğun ne olduğu konusunda ömürleri boyunca, küçücük bir fikir bile edinemeyen bazı öğretmenler affedilemezdi. Çocuklarla konuşuyorlardı - ama ses çıkarmadan; onları izliyorlardı - ama görmeden ve toplu haldeki çocuklar karşısında gösterdikleri huzur ve sabır, tek tek çocuklara karşı kayıtsızlıklarından ileri geliyordu.

îlk yarıyıldan sonra, çocuk yeni okula karşı direnmeyi bıraktı; gün boyu yaşadıklarını da anlatmaz olmuştu artık. Hatta durumundan hoşnut görünüyordu; ama başını kaldırıp baktığı zaman, yetişkinin o güne dek yalnızca tek bir insanın, üstelik çok daha yaşlı bir insanın gözlerinde görmüş olduğu, kaderci bir teslimiyet beliriyordu bazen: Bu teslimiyet, olabilecek en aşırı, en acıklı şiddeti düşündürüyordu.

Yetişkinin, çocuğa yine eskiden olduğu gibi, bir şeyler sorabildiği sakin bir anda, kendi kendinden hoşlanmadığını söyledi çocuk. Ötekilerde bir gariplik yoktu; ama "bende bir terslik var".

Adam ertesi sabah, daha önce de birkaç kez yaptığı gibi, öğretmene başvurdu, sinirlenmemeye çabalayarak; ancak bu yabancı dilde, kendi diline oranla belki çok daha kalıplaşmış olan "yalnızlık", "yoksunluk", "dışlanmışlık" gibi kelimelerden kaçınamadı. Kendisini saygılı bir tavırla

dinleyen karşısındakinin, geniş anlamda, onu hiç anlamadığını fark etti ansızın. Öğretmenin gözlerinde, ondan medet uman adamın asla unutmak istemediği, garip bir ifade belirmişti yavaş yavaş -keyiflenmeye benzer bir şey; hatta arada bir apaçık bir alaycılık- insanların "terk edilmişlik" gibi bir şeye ilişkin hiçbir fikir edinemeyecekleri, "yabancı bir sistemden" gelen kişinin alaycılığı.

Karar o anda kesinleşiyor: Yıl ortası bile olsa çocuk hemen o gün okuldan ayrılacak. (O sırada ilgisiz bir sorun için el ilanları dağıtmakta olan öğretmenin suratında, gizlemeye çalışmadığı bir sırıtma.) Ama evde, yetişkinin yanında tek bir gün bile durmayacak çocuk: Yetişkin konuşmanın hemen ardından, yine aynı demiryolu hattının üzerinde, yalnızca rayların diğer yanındaki başka bir okula doğru yola koyuluyor. O güne dek bu okul hakkında bildiği tek şey: asfaltlanmış avlusunda heykeli de bulunan bir azizin adını taşıdığı.

Ama okulun, bir zamanlar yetişkini ölümün soğukluğu, hayalet korkuları ve düşünce düşmanlığıyla alabildiğine sarmış olan bir dini geleneğin parçası olması, o yürüyüş sırasında hiç rahatsız edici gelmiyor; bir renkler cümbüşü, esrime, yakınlık, kötü niyet taşımayan bir çocuksuluk, varoluş sevinci ve mistik uyum, kilise içinde yeniden hayat buluyor şimdi; ne var ki, bunlar kiliseye (ya da en azından kilisenin temel öğretilerine) de giderek güç katacaktı tabii. -Çocuk, yetişkinle geçirdiği o zaman içinde, gelenek adına pek az şey görebilmişti (kısa İncil okumaları dışında; bu okumalarda da, gerideki anlamlardan bağımsız olarak, yalnızca olaylara dikkat gösteriyorlardı tabii). Birkaç kez birlikte ayine de gitmişlerdi: Özel durumlarda çocuk, orada herkesin kendisine çok "iyi" davrandığını bile söylemişti -ama bunun ötesinde, insan daha kilisede duyduğu ilk sesten bile rahatsızlığa kapılıyor ve günümüzdeki sahte rahiplerin ilgisiz, ciddiyetsiz ve kötülük dolu tavırlarından ve günümüzün tüm sahte inançlılarının, en az rahiplerinkiler kadar kötü, kalpsiz ve kafasızca seslerinden düpedüz inciniyordu.

Ama adam yine de, demiryolunun yanı sıra uzayan yolda, o azizin adını taşıyan okulun, şimdi çocuk için doğru bir yer olduğuna içtenlikle inanıyor; çocuğun oraya kabul edileceğini de şimdiden biliyor: Yer yoksa bile, çocuk için mutlaka bir yer yaratılacak.

Aydınlık ve soğuk bir mart sabahı. Yol üzerindeki köprüde, çevresi boş, geniş dallı bir sedir ağacının ardında huzursuz gökyüzünün dumanlan yükseliyor - fırtına mavisi; rayların geçtiği kanalda uzun yol trenlerinin düdükleri, inilti ve uğultuları; metropolün derinliklerinde nehir, yapı kargaşasının ortasından parlayıp çıkan, sanki donup kalmış kıvrımlarıyla uyuyan bir devi andmyor. Adam koşar adım yürüyor, tıpkı tarihçilerin anlattıkları, bir karara doğru ilerleyen o eski insanlar gibi; yanlış bir kapıyı çalıyor, doğru kapıya götürülüyor ve bu kez -daha çok ağzının içinde gevelediği- buyurgan sözleriyle gerçekten de başanlı oluyor: Ertesi sabah uğursuz okul sonsuza dek tren hattının öte yakasında kalıyor ve çocuk, yetişkinin duyduğu heyecanın da etkisiyle, bunun kendi yararına olacağından emin, çevresini yeni bir sürünün almasına istekle, hatta minnetle izin veriyor. Söz konusu olan yalnızca okulun değiştirilmesiydi; oysa şimdi bu, hayati önem taşıyan bir şey gibi görünüyordu.

Çocuk yılın geriye kalan bölümünü ve bir sonraki yılı bu dini okulda geçirdi (bu sürenin sonunda, daha yüksek diye adlandırılan öğrenim kurumlan için zaman gelmiş oluyordu zaten). Okulların okulu değildi burası - üstelik çocuğun görüp geçirdiği o okul da artık yoktu (geçen zaman içinde o toprak yol da asfaltla kaplanmıştı). Ama bu okulun zararsızlığı da çocuğa iyi geliyordu. Eskisinden farklı olarak, öğrenciler çok değişik ailelerden geldikleri halde, önceleri yakındaki kentle arasında hiçbir sınır yokmuş gibi görünen banliyö de kendi yüzünü, kent çevresinin kırsallığını hâlâ koruyan yüzünü gösteriyordu. Ve bu ortamın bir parçası olan okulda, çocuk açısından sağlıklı bile olduğu söylenebilecek bir sıradanlık hüküm sürüyordu. Çocuğun kendisi de, tadını çıkararak, sıradan olabildiğini gösterip yetişkini şaşırtıyordu. Yetişkin, başlarda, çocuğun sözümona aptallıklannı önlemeye çalışıyordu; kaldı ki bu aptallıklarıyla çocuk, sanki bir yabancı tarafından yönetili-yormuş gibi geliyordu ona; ama sonraları en saçma sapan deyim ve şakaların bile, çoktandır yoksun kaldığı toplu oyunlara katılabilmekte çocuğa yardımcı olduğunu kabullendi. Çocuğun hiçbir dindarlık belirtisi göstermemesi de yetişkini yeterince hoşnut ediyordu sonuçta; dindar bir çocuk düşünülebilir miydi hiç?

Bir bütün olarak bakıldığında, çocuğun öyküsündeki bu evre, bir önceki yılın tersine, okuldan çok, yetişkinle çocuğun yalnız yaşadıkları evin damgasını taşıyordu; her ikisi de ayrı katlarda, kendi başlannaydılar. Arada

ziyaretlerine gelen bir kişi, sonraları, onlan o evde "oldukça hüzünlü varlıklar" gibi gördüğünü söylemişti; ama zamanla aslında hiç de mutsuz olmadıklarını, hatta adamakıllı neşeli ve kendine güvenli bir toplum oluşturduklarını fark etmişti; ileride yetişkin de, mutluluğa hiçbir zaman o günlerdeki kadar yakın olmadığını düşünmüştü.

Ama öteki ülkede geçen tüm o yılların en büyük ikilemi giderek şiddetini arttırıyor ve artık hiçbir uyumun yardımıyla akıldan çıkarılamayacak hale geliyordu. Yetişkin yabancı dile, farkına bile varılamayacak kadar yavaş bir biçimde ısınmıştı; oysa bu dili çok kısa sürede, o ülkenin çocuklarından bile daha iyi kullanmayı öğrenmiş olan çocuk, ikinci dilini hep tepkiyle konuşuyordu. Çift dille büyümek denen durumun, hep söylendiği gibi, yalnızca bir altın bilezik olmadığı, tersine, giderek acı verici bir bölünmeye yol açtığı görülebiliyordu. Çocuk, evde adamla yalnız olduğu zamanlarda yabancı dili hiç kullanmıyordu (ya da olsa olsa eğlenmek için kullanıyordu), öte yandan, bütün gün okulda, evinde konuşulan dilden tek bir kelime bile duymuyordu. Çocuğu okul saatleri dışında ülkenin yerlileriyle konuşurken gördüğünde, yetişkin kendi çocuğunu neredeyse tanıyamıyordu: Bu farklı şiveyle çocuğun sesi de başkalaşıyordu, yüzüne farklı ifadeler geliyor ve farklı tavırlar takınıyordu. Yani yabancı konuşma tarzı, büsbütün yabancı bir davranış biçimine de yol açıyordu: Konuşma tarzı ne kadar özentili ve yapmacıksa, davranışları da o denli kuklalara benziyordu - ve çocuk bu durumda yalnızca korku duymuyor, kendini kaybediyordu artık (bu, gündelik, çok yaygın bir şeydi elbette ve pek az insana sözü edilmeye değer görünüyordu). Ne olursa olsun, çocuğun eve ve böylelikle ilk diline döndüğü her seferinde, yeniden istekle konuşabilmesini, bakışlarını huzur içinde gezdire-bilmesini sağlayan, bedenine dinginlik kazandıran bir gevşeme seziliyordu. İkinci dilini konuşmak için, içini nasıl her seferinde dizginlemek ve daha da önemlisi, sesini "ayarlamak" zorunda olduğunu çocuğun kendisi de anlatmıyor muydu zaten?

İkilem yıl boyunca sık sık unutuluyordu; ama çocuğun, hep doğduğu ülkede geçirdiği okul tatillerinin sonunda, bir çözümsüzlük olarak yeniden beliriyordu. Yabancı tabelaların ve yabancı seslerin karmaşası arasında, dönüşün acısı sonraları yaşanan başka hiçbir acıyla karşılaştırılamazdı;

yabancı bir dilin konuşulduğu bu banliyöden daha dondurucu bir gurbet yoktu.

Böyle varış günlerinde yurdun diline dönmenin zorunlu bir şey olduğu apaçık ortaya çıkıyordu, hem de olabildiğince çabuk dönülmeliydi (ama bu dönüş düzenli olarak erteleniyordu hep, çünkü çözümsüzlük, evin, bahçedeki köşelerin, alıştıkları yürüyüş ve bakışların sayesinde daha ertesi sabah, sanki bir büyü yapılmış gibi yok oluveriyordu çoğunlukla).
-Çocuğun öteki ülkede geçirilen tam beş yıl boyunca, ülkenin yerlisi olan tek bir çocukla bile arkadaşlık kurmaması, yalnızca, yine kendisi gibi, başka ülkelerden -hatta başka kıtalardan, farklı ırklardan- çocuklarla arkadaşlık etmesi, yurtlarına dönmeleri için yeterli bir neden değil miydi ayrıca?

Avunmaya çalışmak yok artık - çocuk anadilinin konuşulduğu bölgeye geri dönecek. Yetişkin, kendi yaşamı için de bir değişikliği zorunlu gördüğünden, bu kararı verebiliyordu. Yetişkin (daha büyük bir çalışma için kendisine hemen hiç zaman bırakmayan) çocuk sayesinde o eski hırslarını unutmuştu ve giderek artan bir keyifle, giderek hareketlenen bir avareliği sürdürüyordu; çocuğun yanı sıra, ona kimsenin mesleğini sormadığı bu yabancı çevre de, avarelik ederken vicdanını rahatlatmasını sağlıyordu; deyim yerindeyse, "saygın bir yabancı" olarak yaşadığı bu çevre onun varoluş ideallerine de uygundu üstelik. Elinde eski işlerinden yeterince para kalmıştı şimdilik; dolayısıyla onu burada da yeniden, it gibi çalışmaya zorlayacak hiçbir şey yoktu. İç içe geçmiş bir sürü banliyö mahallesi çevresinde yaptığı uzun yürüyüşlerde inanılmaz bir manzara beliriyordu karşısında; sonraki yıllar içinde hiç görmediği halde, kafasından silinmeyen haritasını bile çizebilirdi bu manzaranın. İstediği fu değil miydi işte: Artık hiçbir iş yapmamak - bundan böyle yalnızca çocukla birlikte (tabii ona elinden geldiğince bakarak) "yabancılığın" ıssız aydınlığında gizlenmek; yabancı bir ülkede, başka bir dilin konuşulduğu okulun yakınlarında gizlenmek; tepelerinden baktığında, metropolün derinliklerinde hep yeni sonsuzluk anlarının parladığını görerek, banliyönün ıssızlık timsali sokaklarında bir aşağı bir yukarı gezinerek gizlenmek?

Ne var ki, tam da aylaklığın bu coşkusu, adama daha büyük, daha huzurlu, daha yüce gönüllü, güzel ve benzersiz dünyalar yaratma konusunda, giderek öylesine karşı durulmaz esinler veriyordu ki, bu esinleri yakalamak,

sürdürmek, aktarmak gereği artan bir yoğunlukla dayatıyordu kendini. Geçmiş yüzyılda yaşamış ve aynı şeyleri düşünmüş birinin şu düşüncesi, bir-başınalığı genelde çok sinirli geçiren bu avare için bir düstura dönüştü: "Biçime tutkun olmasaydım, gizemci olurdum." -Hayır, saltık düşünceyle yetinerek, huşu ya da vecd içinde yaşamayı o da beceremezdi: Aklının efendisi olmalıydı; ve bunun için de, yeniden etkin olmak gereğini duyuyordu işte.

Böylece, bir yıl için çocuktan ayrılmaya karar verdi. Çocuk, zaten hiçbir zaman yabancılaşmadığı annesinin yanında kalacak ve yine orada, doğduğu ülkede, hatta doğduğu kentte, okula gidecekti. Ayrılık çocuğu pek etkilemedi; şimdi onun için önemli olan, kendi dili ve (ilk kez onunla aynı evde yaşayan) arkadaşlarıydı. Bir zamanlar herhangi bir "eser" uğruna gündelik yaşamı yüzüstü bırakanları hor gören yetişkin de, şimdi bunun en doğal hakkı olduğunu düşünerek uzaklaşıyordu: Çocukla, neredeyse hep yalnız geçirdiği, yarım düzine yılın ardından bir kere olsun büyük bir şey başarmayı deneyebilmeliydi; ve bu, ancak dikkatini dağıtmadığı zamanlarda, başka her şeyi dışlayan bir yoğunlaşmayla mümkün görünüyordu. (Bu "oldum bittim varolan ötekinin" yokluğunun çocuğa da yararlı olacağından kuşku duymuyordu üstelik.)

Yaz sonunda, son haftalan birlikte geçirdikleri üçüncü bir ülkede aynlık günü. Önce kadınla birlikte çocuk çıkıyor yola, yeni yönüne doğru. Adam havalimanının terasında duruyor ve yükselen uçağı izliyor. Uçak, gökyüzünde şimdiden ufacık kalmış, kuzeye doğru bir yay çiziyor ve son kez bulutların arasından bir çakım olarak beliriyor; ayaklarımın altındaki taşlar, biraz önceki sağanaktan hâlâ ıslak.

8.

Yetişkin genelde yabancı bir halk olarak görmüştü çocukları, hatta zaman zaman, "esir yaşatmayan" o gaddar ve acımasız düşman kabile gibi bakmıştı onlara - barbar, hatta yamyam; tam anlamıyla insanlık düşmanı olmasalar bile, sadakatsiz ve yararsızdılar en azından; hiçbir toplum ruhu taşımayan bu çapulcular sürüsü ve çeteler dışında kimseyle ilişkisi olmayan insanları da zamanla aptallaştırır ve ruhlarını köreltirlerdi. Üstelik kendi çocuğunu da bu görüşün dışında tutmuyordu. Ama farklı kıtalarda, neredeyse durmadan yollarda geçirdiği, o gözlerden ırak çalışma yılı

boyunca, çocukların hepsi de, özel bir çaba göstermeksizin, yetişkinin en büyük yardımcıları oldular. Çocuklar, onu selamlayan "yabancılar"dı; ve bakışlarının çok uzaklara dalıp yolunu yitirmesini engelliyorlardı. Sıkıntılı bir anında -ki böyle anlar yeni sıkıntı anlarına da yol açıyorlardı- adamın kapısının önünde, bir çocuk duruyor, katı şaşırmış; ona bakmak, tıpkı bir kervan ezgisi gibi, tam vaktinde yetişen bir duraklama ve çalışmanın devamı için yeni bir atılım yaratıyor.

Yetişkin, kış arifesinde engebeli bir parktaki banktan, bir çukurlukta topluca oynayan bir sınıf dolusu çocuğu izliyor. Topluluktan yalnızca bir çocuk oyuna katılmıyor; yalnız başına, giderek genişleyen kavisler çizerek çemberin dışına çıkıyor, ama bu sırada durmadan başını çevirip birine bakıyor. Üzerine gelen toptan sakince kaçınıyor; ardından duraklıyor ve bir süre olduğu yerde iki yana sallanıyor; çekilip bir bankın üzerine tünüyor ve ileri geri kaymaya başlıyor; bu sırada ağzını düzenli aralıklarla, ses çıkarmadan açıp kapıyor: Tüm o yalnızlığına karşın uysallık yayılıyor çocuktan, ve kendine güven. Fazla uzun paltosu çenesinin altına kadar iliklenmiş; çukurluktaki balçıktan ateş dumanı gibi bir buhar tütüyor; oynayanların başlarında bir pırıltı. -Kış sonuna doğru, dağlık bölgedeki bir vadide otobüs yolculuğu; yolcular, okuldan evlerine dönen, garip biçimde sessiz çocuklar yalnızca; her durakta, ya küçük topluluklar halinde ya da tek tek iniyorlar otobüsten, anayolda ve tarlaların arasında gözden kayboluyorlar; gün henüz akşama dönmeye başlamış, tipi halinde yağan kar, donmuş çağlayanlar; aracın açık kapısından kısacık bir an, dışarıdaki soğukta, iki kuşun karşılıklı ötüşleri duyuluyor, benzersiz bir hüzün ve umarsızlıkla, aynı zamanda öylesine güzel ki, dinleyen adam bu yaslı şarkıyı ölümsüzleştirmek ve beste yapmak arzusuyla dolup taşıyor. -Bunu izleyen ilkbaharda, bir tren yolculuğu sırasında, yağışlı, karanlık bir vadiden geçerken, rayların yanı sıra hızlı hızlı yürüyen bir çocuk görüyor ve düşüncesinde seslenebiliyor ona: "Çok yaşa sen, sıçrayarak yürüyen yabancı çocuk!" -Ve bir süre sonra, yine bir otobüs yolculuğu -önce alacakaranlıkta, ardından karanlıkta, yine neredeyse yalnızca çocuklarla birlikte- ve iradesi dışında dilinin ucuna gelen bir cümle: "Kurtarmak mümkün mü çocukları?"

Çünkü yolcu, zamanın akışı içinde istisnasız tüm çocukların bir şeylerden yoksun kaldıklarını ve bir şeyler beklediklerini anladığına inanıyordu.

Uçaklarda, bekleme salonlarında ya da başka yerlerde gördüğü memede bebekler yalnızca "mızmız" ya da huysuz değillerdi, tersine ta derinlerden haykırıyorlardı. En sakin doğa parçalarının ortasında bile, genellikle beraberindeki yakınlarına seslenen bir çocuğun feryatları çınlıyordu bir süre sonra. Ama görünüşe bakılırsa çocukların, yabancılarla karşılaşmaya da ihtiyaçları vardı: Bulvarların, süpermarketlerin ve metroların sıkışıklığında kesin olan tek şey, o kocaman açılmış, kıpırtısız bakan gözlerin varlığıydı; yetişkinlerin yarı beline varan bir yükseklikten, kalabalık ne kadar büyük olursa olsun tek tek herkesi gerçekten algılıyor ve bakışlarına bir karşılık arıyorlardı (önlerinden geçen kişi de, onların yardıma hazır bakışları tarafından fark edildiğine kesinlikle güvenebilirdi).

O zaman anlıyordu yetişkin: Onca lanet okuduğu "modem zamanlar" diye bir şey yoktu; "kıyamet" de yalnızca bir kuruntuydu: Her yeni bilinçle birlikte hiç değişmeyen olasılıklar yeniden doğuyordu ve kalabalıktaki çocukların gözleri -bir bak şunlara!- sonsuzluğun ruhunu aktarıyorlardı. Bu bakışı kaçırırsan vay haline!

Günün birinde müzede, Beytlehemli Masumlar katliamını betimleyen efsaneleşmiş resmin önünde duruyor: Karda bir çocuk kollarını annesine doğru kaldırıyor, başörtülü ve önlüklü, bir ayağı geriye dönmüş; kıvnk işaret parmağıyla bir asker, çocuğa doğru atılmış bile; ve seyreden, tüm bunlar şimdi önünde oluyormuş gibi, aynen şöyle düşünüyor: "Olamaz bu!", ve kendi adına, başka bir geleneğin aktarıcısı olmaya niyetleniyor.

Yaz başında, bilerek uzattığı dönüş yolunda bir pazar günü akşamüzeri, düzenli seferlerini yapan bir gemiyle büyük bir gölü geçiyor - kendi dilinin konuşulduğu bölgeye varmış bile. Çok özlemi çekilen (yetişkinin de düşünü kurduğu) o halk, uzun zamandan beri -bir süredir kesindi bu-burada yoktu artık: Ülkede güzellikleri yaratanlar çoktan ölmüşlerdi; yaşayanların çoğu da savaş çıkmadığı için, hain hain pinekliyorlardı. Tüm ceviz ağaçlarının -diye ileniyordu yetişkin- toparlak cevizleri sivri bıçaklara dönüşüp bu kısır yaratıkların tepesine düşsün ve onların köklerini kurutsun! -Ama o gün karşısında, geminin tepesindeki güvertede, koyu renk bir takım elbise ve yakası açık, beyaz gömlek giymiş bir adam oturuyor; adamın yanında benzer giysili bir çocuk. Bu ikilinin birlikte oluşu bir istisna. Adam büyük bir inşaatta çalışıyor ve çocuğunu çok seyrek görüyor; ne böyle göllerin ne

de gemilerin bulunduğu bir bölgeden geliyorlar. Bununla birlikte uzaklardan gelmiş tatilcilerden de değiller, bu ülkenin yerlileri, kısa bir geziye çıkmışlar. Belki de ilk kez böyle baş başa yolculuk ediyorlar ve bu gezinin yalnızca bu pazar akşamıyla sınırlı olduğu kesin. Özel bir sevinç belirtisi göstermiyorlar; sessiz ve dimdik oturuyorlar ve dikkatliler. Hava açık; yumuşak bir eğimle yükselen tepelerin, sırtlarındaki çam ormanlarına özgü kahverengiliği, sanki kıyı çok yakındaymış gibi bir izlenim veriyor. Adamla çocuk ellerini dizlerinin üzerine koymuşlar. Çocuk arada bir şeyler soruyor: Sesinde çocuksuluk yok; adam cevaplar veriyor, tek heceli, ama yine de yeterince ayrıntılı: Yetişkinlerin çocuklarla konuşurken sık sık takındıkları sevimli ama ilgisiz tavırdan uzak; hatta bazı yetişkinlerin yapmacık dil yanlışlarından da. -Akşamüzeri boyunca süren bir yolculuk bu, gölün üzerinde zikzaklar çizerek, limandan limana... Yabancı adamın yüzü giderek gölgeleniyor; çocuksa baştan beri olduğu gibi ciddi görünüyor. Aralarındaki mesafeyi hiç değiştirmeden oturuyorlar ve gemide kendine özgü, gölgeli bir topluluk oluşturuyorlar; oradaki tek topluluk onlar. Çok güçlü bir hüzün yayılıyor ikisinden de, bir vakar ve yücelik parıltısıyla birlikte; izleyici bu siyahı bir renk olarak duyumsuyor şimdi ve bunun, bir halkın rengi olduğunu yeni kavrıyor; göğe bu kadar yakın bir çift görmemişti hiç - en azından bu ikisinin üzerinde gök, korkulduğu kadar uzaklarda değil artık. -Tepelerin sırtlarının ardında bir sağanak yağış duvarı; yuvarlak doruklardaki ağaçların tepesindeyse aydınlık bir sınır çizgisi, bu aydınlık yalnızca bir parlaklık ya da ışıma değil, maddeleşmiş bir şey, şimdi esen şiddetli rüzgârda, bu madde tıpkı denizlerdeki gibi dalgalar oluşturuyor giderek ve dalgalar birbiri ardından ufka kadar hızla akıyorlar, atlarını *hedef-zamana* doğru koşturan "öncü süvariler" gibi: insanlık zamanına - sonsuzluğa.

Adamla çocuk, gün batarken gemiden inecek ve kenti yürüyerek geçip otobüs garına gidecekler. Otomatik kapılar açılacak ve terk edilmiş alanda toz bulutları uçuşacak.

Düşen ilk yağmur damlalarıyla, tozlar yuvarlanıp tortop olacak. Gece boş otobüs ülkenin herhangi bir yerinde, *Gal-lizien* adlı bir köyde bekleyecek; sabahın alacakaranlığında kente dönmek üzere. (Çocuğun öyküsündeki üçüncü yer adı.)

Güz sonuna doğru, sisler içinde bir varış günü: Yalnızca geri dönen adam gerçek. Adamın yokluğunda çocuk daha da gürbüzleşmişti. Kendini koruyabiliyor ve eskiden neden "hiç direnmediğini de" anlamıyordu. Yine de eskisi gibi kırılgandı ama ve herhalde hâlâ, arada bir sanki hiçbir yere ait değilmiş gibi, bir kenarda kalakalıyordu.

Onca yer değiştirmek çocuğun yön duygusunu yitirmesine neden olmamıştı: Hatta oturduğu sokağa göre, kuzey ve güney kutuplarının hangi yönlerde olduğunu bile biliyordu. Kentin aksanını hemen hiç benimsememişti; ama şimdi konuşmalarında ara sıra öylesine büyük insan bil-mişlikleri çıkıyordu ki ağzından, adamın içinden sormak geliyordu: "Çocuk musun hâlâ, yoksa şimdiden bir Alman kız mı oldun?" Öte yandan, birlikte oynadığı kız arkadaşı ülkenin yerlisi değildi yine, dünyanın iyi bilinen bir yabancı köşesinden geliyordu; ikisi birbirlerine öylesine yakındılar ki "bir bulut yüzünden" bile birbirlerine seslenebiliyorlardı. (Gökyüzündeki oluşumlar ve ağaçlar diğer çocukların çoğuna "hiçbir şey" ifade etmiyormuş.)

Çocuk, bir zamanlar yetişkine zerafet ve özgürlük konusunda ilk derslerini vermiş olan popüler parçaları ya da şarkıları dinliyordu. Ama şimdi yalnızken, hep o savruk tavrıyla televizyon başından kasetçalara ve sonra yine televizyona bunca sık gidip gelmesi düşündürücüydü belki. Ancak yetişkin güven duymaya zorluyordu kendini, böyle-ce zamanla karmaşanın ardındaki düzeni burada da gördü ve hiç değilse zaman zaman çocuğu kendi oluruna bırakabildi.

Bununla birlikte, yetişkin kendinde yeni bir "eğitme" isteği duyuyordu - çocuğa öğretebileceği tek şey, "ben herkesten daha güçlüyüm"ün tinsel ifadeleriyle sınırlı olsa bile (ayrıca, "üzerinde hangi slogan yazılı olursa olsun, okul çantana iliştirilmiş bir rozete de tahammül edemem!"). Ama insan, çocuk tarafından dinlenmek için çok daha kısa ve özlü olmak zorundaydı. Sonuçta çocuk, ona dışarıdaki renklere daha çok zaman ayırmayı öğreterek hoca olmayı sürdürdü; biçimlere daha dikkatli bakmayı öğreterek; böylelikle, açılıp serpilen bir eğreltiotunda, giderek pörsüyen bir yaprakta ya da bir salyangozun genişleyen halkalarında akıp giden mevsimleri -salt duygu durumlarıyla değil- daha derinden duyumsamayı öğreterek.

Güzelliğin özüne ilişkin esası da ondan öğrendi yetişkin: "Güzeli görmek çok müşküldür." Çocuk zaman zaman gerçek büyüler yaratabiliyordu (belki de benzerlerinin pek çoğu gibi - yokluğunda anlamıştı bunu adam). Sıradan görünüşünün ardında şeytansı yetenekler ve beceriler gizliydi; günün birinde bu yetenek ve becerilerini kullanırken, çocuk bedeninden ilk kez ter kokusuna benzer bir şey yayıldı: yaradanın tatlı, doğurgan teri gibi. Yetişkin, bir akşamüzeri çocuğu kentte tek başına dolaşırken görüyor, tıpkı masaldaki halife gibi, kimse tarafından tanınmadan ve her şeyi gözleyerek, ve ardından, gizliliğin benzersiz hazzıyla, onun gibi gezinen başka çocukların da farkına vanyor, sanki tüm pazarlann, sokakların ve geçitlerin gizli efendileri onlar.

Buna karşın, insana düzenli bir eğitimin zorunlu bir ödev olduğunu sık sık hissettiren davranışları (ve daha da sık, ihmalkârlıktan) vardı tabii. Bunlar, kötü niyet ya da suç değildi, tersine, dikkatsizlikler, kayıtsızlıklar ve bir bütün olarak bakıldığında, bir tür dünyayı umursamazlıktı; ama insanı tıpkı bir kuralsızlık kadar öfkelendiriyorlardı. Yetişkin bir seferinde, bir başkasının kendi oğluna yönelttiği hakaretlere tanık olmuştu: "Yazıklar olsun senin ana babana! Uşak suratlı! Uyuşuk ahmak! Arzuların yasa tanımaz tutsağı! Nankörün başta geleni! Nefsine tapınan cahil! Saygısızlık timsali! Öfkemin çekirdeği! Bencillik anıtı! Kalpsiz zalim! Aylaklık mucizesi! Miskinlik tapmağı! Tüm rezilliklerin beşiği! Amaçsızlık anıtı! Masum suratlı işkenceci! Büyüklüğün köstеği! En yakınım ve en amansız düşmanım! Tüm karabasanlarımın nedeni! Göğsümdeki şifasız yara! Rahatına düşkün, acımasızlık, şirretlik ve zevksizlik örneği! Aramızda her şey bitti! Kim olduğunu bilmek bile istemiyorum artık! Bundan böyle adın bu evde anılmayacak! Defol buradan!" -Kendisine böyle İncilvari bir açıklıkla seslenilen çocuk da anlamıştı bu dili, bembeyaz olmuş ve etkilenerek susmuştu; bunlara tanık olan adam, kendine bu törensel duadan örnek almak istiyordu.

Ama benzer bir şeyi ne zaman denese, örnek aldığı insanın gökgürültüsünü andıran, öfke dolu sesinin eksikliğini duyuyordu. Yine böyle gönülsüzce bağırdığı bir seferinde ansızın, azarlanan çocuğun tüm o süre boyunca bir bakışı aradığını fark etti ve kendisinin karşısında ya da önünde değil, *altında* durduğunu.

Bunu izleyen ilkbaharda çocuk on yaşma bastı. Doğum gününü iple çekiyor ve kendinden emin bir tavırla onurlandırılmayı bekliyordu. Artık zaman zaman bütün bir günü yetişkinden uzak, tek başına ya da yaşıtlarıyla birlikte geçirdiği bile oluyordu.

Şimdiki okul yolunun içinden geçtiği, yakınlardaki sık yapraklı bir ormanda (yine bir yer değişiminin ardından; ancak bu kez çocuğun dilinin konuşulduğu bölge içinde kalmışlardı - kimileri böyle bir yurda gerek duyuyordu anlaşılan), tüm kuş tüneklerinin üzerine gamalı haçlar çizilmişti. Bu kimsenin dikkatini çekmiyor gibi görünüyordu; oysa yetişkin, bu olayı çocuğa anlattığında, onun o kötü noktaları tek tek bildiğini gördü. Ardından, kışın tünekleri biraz olsun örten yapraklar da kalmadığı zaman, görüntü artık dayanılmaz bir hal aldı. Bu sinsi ve hain savaş işaretlerinin üzerini birlikte boyama önerisi, başta adama bile biraz abartılı geliyor; ama çocuk bu öneriye şaşırtıcı bir biçimde, hemen katılıyor ve elde boya ve fırça, ağaçların arasında bir akşamüzeri geçiriliyor. Küçük bir iş; hoşnut çığlıklar; intikamlarını alanların sinsice parlayan gözleri.

Çocuk, bunu izleyen ilkbaharda, bulundukları enlem için alışılmadık ölçüde ılık, esintili ve güneşli bir günde evin önündeki kumlu avluda duruyor. Arazi hafif bir eğimle yükseliyor ve ileride bir sıra çalılık tarafından çevriliyor. Sık çalılıkların içinde derin ve karanlık aralıklar beliriyor ve giderek genişliyorlar, yaklaşık on yıl önce, o yabancı ülkedeki ırmağın kıyısında tek başına yürürken olduğu gibi, çocuğun şimdi de öne doğru uçuşan saçlarıyla uyumlu, derin ve karanlık aralıklar (yalnız, aralarda daha koyu teller görülen saçları daha da uzamış); şimdi bu aralıklardan geçiyor çocuk, her şeyi kapsayan bir dalgalanma içinde, dünyanın ta öbür ucuna doğru. Böyle anlar asla bitmemeliydi, ya da unutulmamalı: Havada sürgit salınabilecekleri bir uzantıya gerek vardı; bir makama, bir ŞARKIYA.

Bunu izleyen güz, yağışlı bir sabah vakti adam çocuğa okul yolunda bir süre eşlik ediyor. Eğitim gereçleriyle dolu çanta geçen yıllar içinde öylesine ağırlaşmış ki, bunu taşıyan çocuğa "okul kölesi" lakabı takılmış. Yürüyüşe başka öğrenciler de katılıyorlar ve çocuk yoluna onlarla birlikte devam ediyor. Islak ve loş cadde dümdüz bir grup yeni binaya doğru uzuyor. Önde tekdüze bir biçimde sallanan çınar ağacının küremsi meyvaları. Bu tablodaki aydınlık, balkon parmaklıkları ve caddeye yansıyan pencerelerin

dörtgenlerinden geliyor, bir de daha önde yürüyen çocukların sırtlarındaki çantaların metal kilitleri ve adlarını yazdıkları etiketlerden. Tüm bunlar birbirlerine kenetleniyor ve tek bir yazı oluyorlar derken, alev alev yanan, gözü acıtan ve henüz çözülmemiş bir yazı; bu tablonun tanığı da, şimdi ve ileride sık sık şairin cümlesini düşünüyor; yalnızca bir çocuğun yazılmış öyküsü için değil, tüm çocukların öyküleri için geçerli olması gereken cümleyi: Sevginin ve tutku dolu her mutluluğun bereketini ölümsüzleştiren Kantilena.*

***Kantilena (Cantilena): Lirik halk şarkısı; ortaçağ sonlan ve Rönesans başlarının bazı vokal müzik biçimlerine 15. yüzyılda verilen ad; yazıldıkları devrin olaylarını kutlamak amacıyla söylenirlerdi, (ç.n.)**

Haydi çocuk, oraya, ünün herkese açık ülkesine arka yoldan gidiyoruz

Ὄρσο, τέκνον,
δεῦρο πάγκοινον ἐς χώραν
ἴμεν φάμας ὄπισθεν

Haydi çocuk, oraya, ünün herkese açık ülkesine arka yoldan gidiyoruz